

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

CONDICIONS LABORALS

Dona. Any 1940. Autor Carles Duran Torrens. Font: Arxiu Municipal de Terrassa.

Les condicions laborals i econòmiques de la població obrera de Terrassa a finals de la dècada dels 60 i 70 eren molt dures. Els industrials obtenien els seus beneficis a costa de la sobreexplotació de la classe obrera, la maquinària de les fàbriques no s'havia modernitzat, les jornades de treball eren cada vegada més llargues i els salaris molt baixos. La crisi econòmica mundial del 1973 agreujà la situació i provocà un augment de la mobilització obrera. El mercat laboral terrassenc s'havia caracteritzat per una alta participació femenina en el treball industrial.

Entre el 1950 i 1975 el nombre de dones assalariades augmentava, al mateix temps que les dones casades ja no el deixaven quan tenien fills. Les empreses tèxtils, sobretot les de filatures i confecció es nodrien majoritàriament de mà d'obra femenina. Això explica la participació de la dona en els conflictes laborals i en la creació de les comissions obreres. Ara bé, l'elevat nombre de dones, no es reflectia en les direccions de les organitzacions obreres o dels partits polítics.

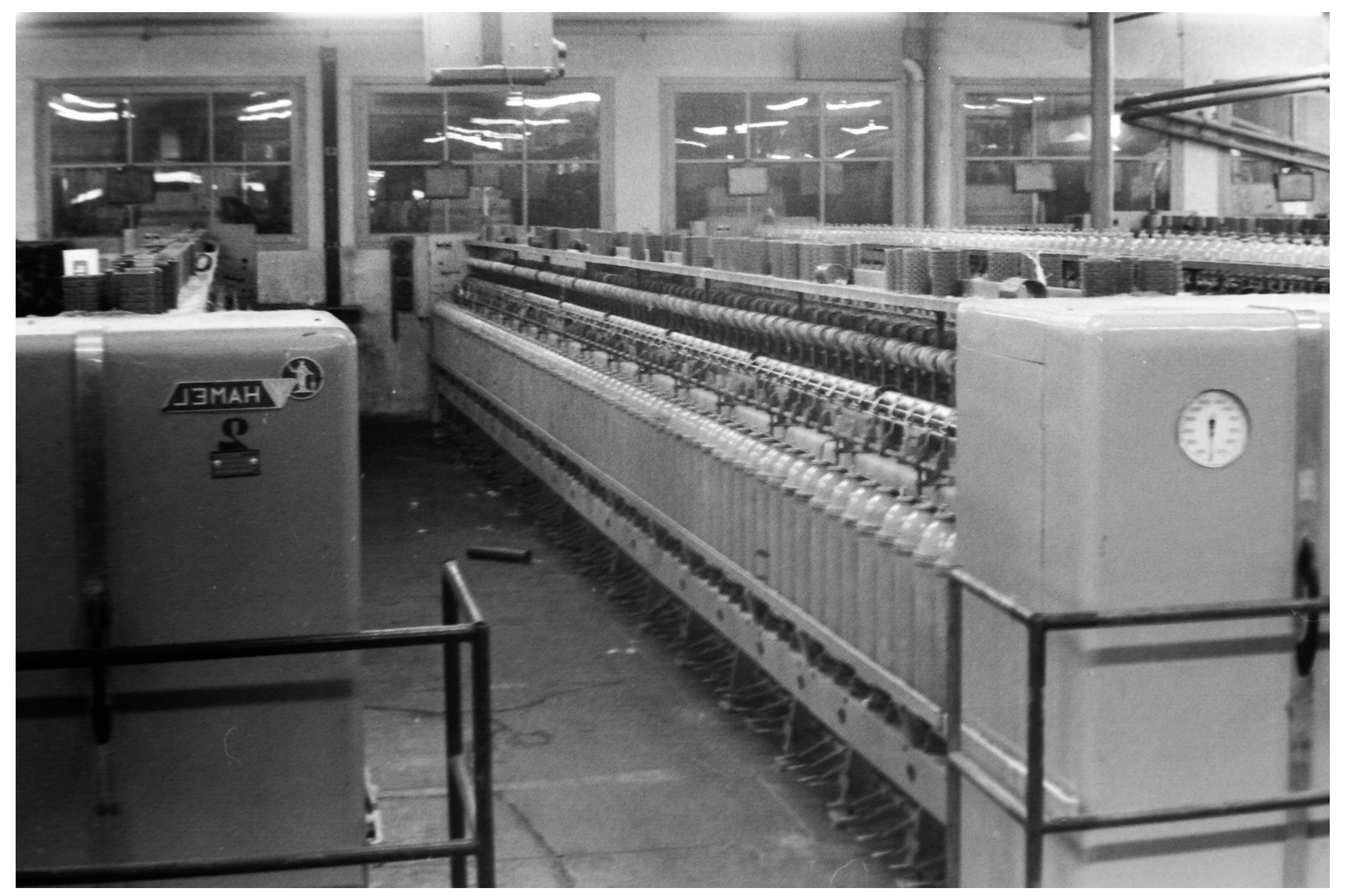
Fàbrica Viciana. Dones triant la llana. Any 1960. Autor Carles Duran Torrens. Font: Arxiu Municipal de Terrassa

Fàbrica Aymerich i Amat [Textil]. Data: 01/01/1975 Autor: Desconegut Font: Arxiu Municipal de Terrassa

AEG Fàbrica de Moltes SA. Any 1930. Autor desconegut. Font: Arxiu Municipal de Terrassa

Album Carles Duran "Terrassa Textil y Fabril por tradición" pág. 5. Data: 01/01/1970 Autor: Carles Duran Torrens. Font: Arxiu Municipal de Terrassa

Autor il·lustració: Joel Jiménez Benítez

MARÍA MORENO CAMPOS

María Moreno Campos. Encinas Reales, Còrdova 1947

Fotografia de la dreta durant la gravació del documental, 100% Textil. Font: Cultura CCOO
Fotografia de l'esquerra any 1967. Arxiu personal María Moreno Campos.

María Moreno Campos va ser una de les milers de nenes i dones que conformaren el procés migratori cap a Terrassa i altres importants nuclis industrialitzats al llarg de la dècada dels seixanta.

Tant ella com la seva mare, esdevingueren obreres del tèxtil pocs dies després d'arribar. La nostàlgia inicial es va anar transformant en rebel·lia en descobrir les injustícies laborals, socials i polítiques del seu entorn.

Aviat començà a militar en les comissions obreres clandestines. Ella, com tantes d'altres dones, va lluitar i s'enfrontà a la patronal reclamant els drets laborals.

Trencava el paper de dona submissa adjudicat per la ideologia franquista al gènere femení. Considerada una dona justa, valorada i respectada pels seus companys i companyes. Quan CCOO es legalitzà fou escollida delegada sindical, càrrec que desenvoluparia durant tots els anys que treballà a la fàbrica.

Feminista convençuda formà part del Casal de la Dona i durant tres anys va ser la seva presidenta. Molt activa en projectes solidaris com Pau i Solidaritat, una cooperativa per a les dones de Chiapas, a la selva Lacandona.

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

PRESA DE CONSCIÈNCIA

Plaça de Ca n'Anglada. Fotografia de José Rafael Pino Bueno
Arxiu i cèssió: Catalina Moreno Yera

Durant la dècada dels cinquanta, algun sector d'Acció Catòlica del Sant Esperit, vinculat al Centre Social Catòlic, aglutinà joves de classe mitjana que organitzaven activitats culturals en català. Més tard, evolucionaran cap a les JOC, Joventut Obrera Catòlica, moguts per una preocupació social. Una part de la població terrassenca s'allunyava del nacionalcatolicisme.

Algunes parròquies de la mà dels seus capellans van adquirir un ferm compromís social. La JOC va significar la primera esclatxa en les posicions catòliques del règim.

Els barris de Ca n'Anglada, d'Ègara, Sant Pere, Sant Josep i la Sagrada Família van ser especialment reivindicatius. Allà es podien reunir tots els grups polítics antifranquistes i les organitzacions cristianes progressistes.

Les JOC, els esplais o el Centre de Cultura Popular ha estat un element coincident de totes les dones entrevistades. Va ser el lloc on van prendre consciència política i social i van iniciar-se en la seva militància activa en partits polítics i sindicats clandestins. Va ser també el punt de trobada per organitzar la lluita i l'activisme polític clandestí, i un espai on es rebia i es donava formació.

Primer miting legal realitzat al teatre de l'església de Ca n'Anglada. Celebrat a l'any 1977, immediatament després de la legalització del sindicat. Lacte es va celebrar al local annex a la parròquia de ca n'Anglada amb una assistència multitudinària.

Fotografia: José Rafael Pino Bueno. Cèssió: Catalina Moreno

Primer miting legal realitzat al teatre de l'església de Ca n'Anglada. Celebrat a l'any 1977, immediatament després de la legalització del sindicat. Lacte es va celebrar al local annex a la parròquia de ca n'Anglada amb una assistència multitudinària.

Fotografia: José Rafael Pino Bueno. Cèssió: Catalina Moreno

AURORA SALAS SALVADOR

Aurora Salas Salvador. Ràgol, Almeria 1944

A l'esquerra el carnet del Centre de Cultura Popular de l'Aurora Salas Salvador. A la dreta, el carnet d'enllaç sindical de l'empresa en la que treballava, Hífolana, S.A. Documents: cèssió Aurora Salas Salvador.

Aurora Salas Salvador era filla de camperols i des de molt petita ja treballava al camp com a jornalera. La duresa de les condicions de vida i la manca de perspectives de millora empenyeren la seva família cap al camí de l'emigració. Tenia dotze anys quan va arribar a Terrassa i no li va ser difícil trobar feina.

Va començar a treballar a una empresa de punt sense assegurar. Quan venia algun inspector l'amagaven, així va ser com s'inicià la seva conscienciació sindical i política. Començà la seva militància al CCP, Centro de Cultura Popular. Era el moment en què s'estava organitzant la JOC a Terrassa. Va ser enllaç sindical del sindicat vertical i des d'aquell moment la seva lluita per aconseguir unes condicions laborals dignes i justes de la classe obrera va ser constant.

De la lluita sindical passà a la militància política clandestina dins del Partit Comunista Revolucionari i més tard a MCC, Moviment Comunista de Catalunya.

La lluita per assolir les llibertats, la democràcia i la justícia la van fer deixar la ciutat per marxar al País Basc a organitzar la lluita revolucionària, seguint les consignes del partit. Durant dos anys i en un context protagonitzat pel procés de Burgos va fer de correu entre Bilbao i Sant Sebastià entre els estudiants de la fàbrica i la universitat. Van ser moments durs i perillosos, tot i ser el final del franquisme la violència i la repressió no s'afabliren en cap moment. Als anys vuitanta substituï l'activisme polític per la militància feminista.

EL PROCÉS DE BURGOS

Entre el 3 i el 9 de desembre de 1970 van ser jutjades a Burgos, davant d'un tribunal militar setze persones acusades de pertànyer a ETA. El règim franquista pretenia rentar la cara al règim i va fer una demostració de força amb aquest judici. La reacció va ser immediata: vagues, solidaritat de la resta de l'Estat, protestes a Europa, tancades d'intel·lectuals, segrest del cònsol alemany a Sant Sebastià per part d'ETA. El que havia de ser el final de l'amenaça armada d'ETA es va capgirar i va acabar reforçant l'organització terrorista i provocant la fi del franquisme. Amb aquell consell de guerra, el franquisme signava el principi de la seva fi.

MCC

El Moviment Comunista de Catalunya va ser la secció catalana del Moviment Comunista. Era un partit maoista inspirat per la Revolució cultural xinesa, tot i que cap als anys 1981-82 l'organització abandonà la seva ideologia prèvia a favor d'un marxisme més heterodox. El partit també donava suport al feminisme, al catalanisme i a moviments LGTB. Va aparèixer per primer cop al 1974, participant en l'Assemblea de Catalunya. Es presentà a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1980 dins la coalició Unitat pel Socialisme, sense obtenir cap escó. Des d'aleshores va rebuïjar participar a les eleccions. El 1991 es va unir a la Lliga Comunista Revolucionària.

Autor il·lustració: Joel Jiménez Benítez

Polítiques de Gènere

ESPAI DE LA MEMÒRIA I DELS VALORS DEMOCRÀTICS TERRAZA

CASAL DE LA DONA Terrassa

Terrassa Memòria

ceht

CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS DE TERRAZA

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

MERCAT LABORAL I DIVISIÓ DEL TREBALL

Dona triant la llana (1970) "Terrassa Textil y Fabril por tradición". AMAT. Fons Carles Duran. Font: Arxiu Municipal de Terrassa.

Les xifres oficials ens donen una taxa d'activitat laboral molt baixa per les dones. Segons els censos de població, als anys quaranta a Espanya, tan sols el 10% de dones en edat de treballar, ho feia. Al 1960 s'arribava a la taxa més alta del franquisme, un 15'1%. En el cas de Terrassa la xifra oficials, que no reals, eren molt més elevades degut a les necessitats de mà d'obra que requeria la creixent demanda de la indústria tèxtil, concretament el 34'31%.

El treball estava fortament segregat. Hi havia sectors tradicionalment masculinitzats, les dones es concentraven a les indústries de béns i consum, a la confecció i al tèxtil, especialment a la filatura, ram tradicionalment femení.

Els homes s'ocupaven en els sectors més capitalitzats, més tecnològics i amb salaris més alts en relació al sector. En el tèxtil, una feina tradicionalment femenina, també acaparaven les feines del procés de més qualificació, com el ram de l'aigua, el de tints i acabats. Les dones ho feien en sectors intensius quant a la mà d'obra, de baixa capitalització i productivitat.

LUCÍA ESPINOSA RAMÍREZ

Lucía Espinosa Ramírez. La Zarza, Badajoz 1998

"(...)con siete años ya estaba sirviendo y cuidando niños en casa de una familia adinerada. Cuando me casé hacía confección en casa con una máquina de coser, que me compré y que pagaba a plazos. Mientras costé en casa, no me aseguraron nunca. Nos pagaban por piezas, muy poco dinero y trabajando horas y horas (...) Años más tarde, cuando ya tenía las cuatro hijas, entré a trabajar en Mutua de Terrassa como cocinera, con 34 años. Fue el primer contrato de trabajo que yo tuve (...)"

(Extracte de l'entrevista amb la Lucía Espinosa Ramírez)

La trajectòria laboral de Lucía Espinosa Ramírez és un clar exemple del que succeïa al mercat laboral terrassenc i molt comú a les dones que van fer un procés migratori per motius polítics o econòmics i amb aspiracions per assolir un futur millor per a la família. Van ser moltes les dones que van prendre unilateralment la decisió d'emigrar per tal de tenir unes condicions de vida més dignes, i poder oferir un futur amb expectatives de treball i d'estudis per a les seves filles i fills. En molts casos, elles no van tenir possibilitat d'estudiar i la seva formació va ser autodidacta o, en d'altres casos, van aconseguir estudiar en edat adulta. Lucía va anar tan sols tres mesos a l'escola franquista, on la mestra li feia fer feines domèstiques i cantar el cara al sol. Les dificultats econòmiques i el futur de les seves filles, van obligar-la, als anys seixanta, a deixar les terres extremeñyes.

Deixava enrere una família implicada políticament amb l'esquerra i la República. El franquisme havia castigat brutalment afusellant a familiars directes i amb saquejos i execucions a la família del marit.

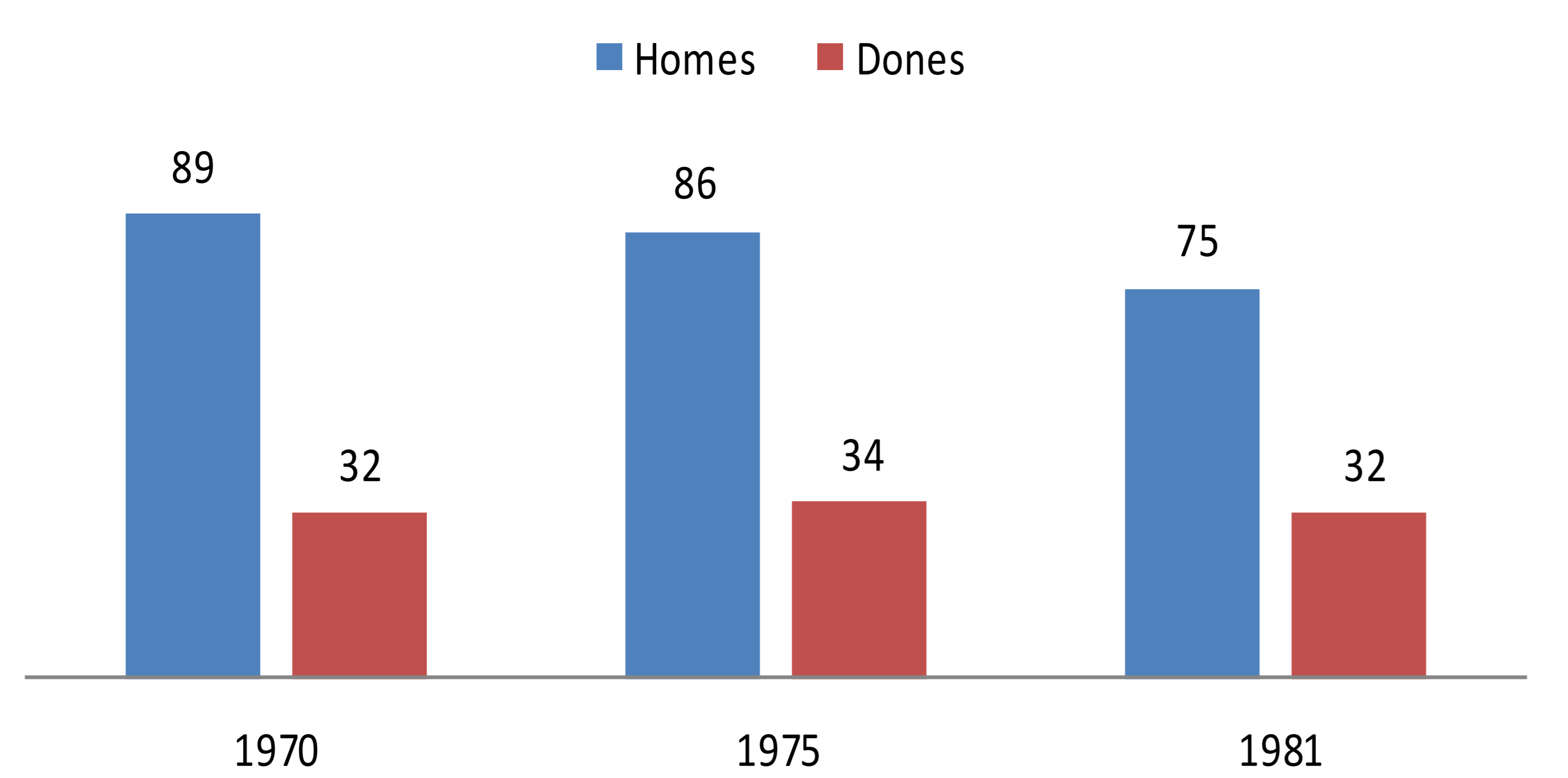
Ha estat una sindicalista convençuda, afiliada a Comissions Obreres, des que va tenir contracte laboral. Es va implicar en la lluita dels drets laborals formant part dels diversos comitès d'empresa de Mutua de Terrassa. Va ser una de les dones que lluità reivindicant millores laborals i econòmiques.

La seva formació ha estat autodidacta, li encantava llegir i als seus vuitanta anys continua gaudint de la lectura, una de les seves passions.

% Evolució de la població activa a Terrassa (1970-1981)

Font: Elaboració pròpia. Procedència de les dades: Centre d'Estudis Demogràfic

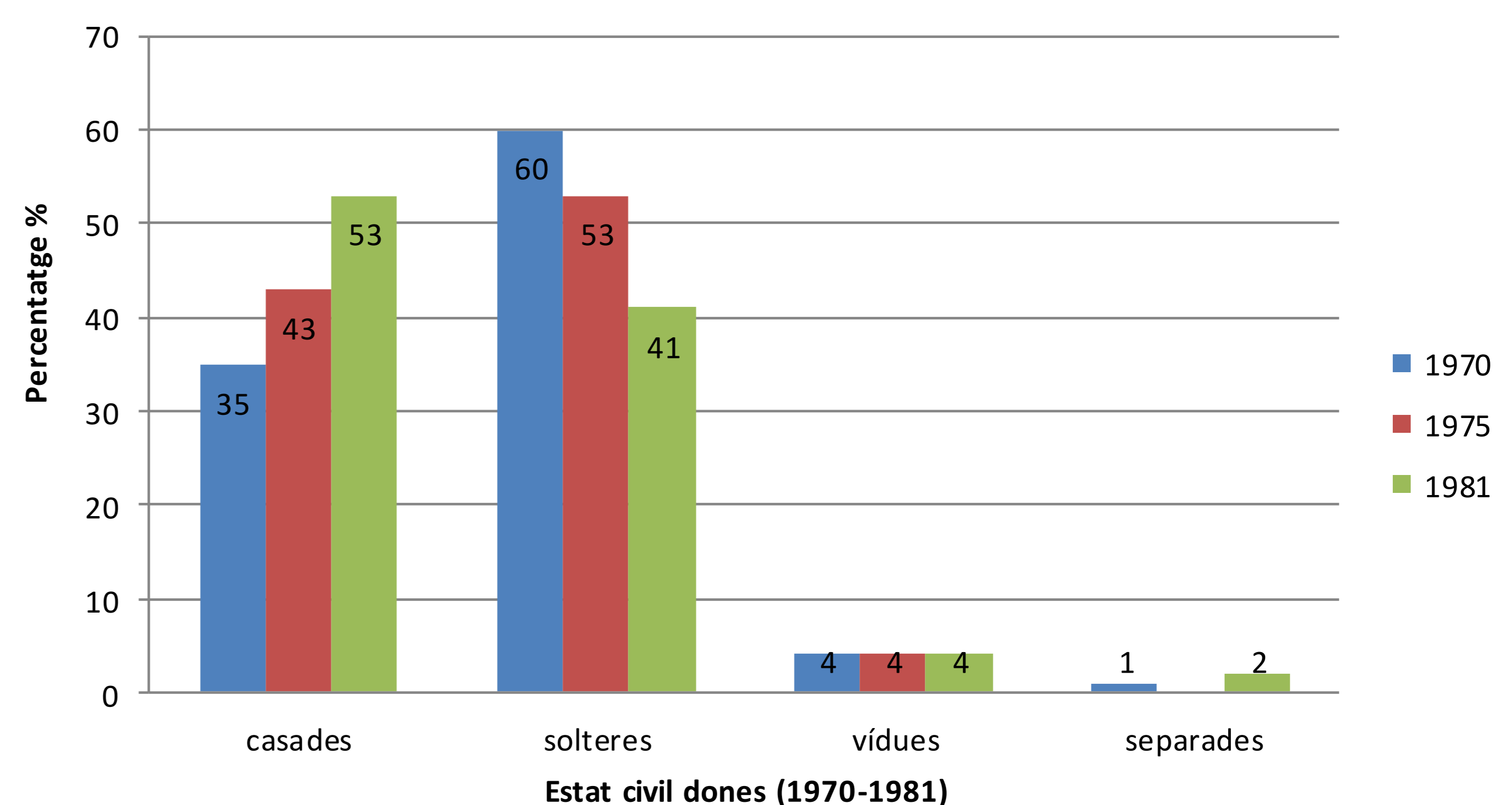
La taxa de participació femenina dins del món laboral era molt més elevada del que diuen les dades oficials. Sovint el terme "sus labores", ocultava la veritable ocupació laboral de moltes dones que feien confecció per a la indústria tèxtil, al sector agrícola, al comerç o al servei domèstic. Aquesta invisibilització laboral femenina cal buscar-la en la manera de documentar la informació dels censos, inicialment es recollia únicament les professions i oficis del cap de família.

Riuades de 1962 Data:26/09/1962 Autor: Fotos Francino. Font: Arxiu Municipal de Terrassa.

Població activa Terrassa(1970-1981). Dones segons l'estat civil

Font: Elaboració pròpia. Procedència de les dades: Centre d'Estudis Demogràfic

El servei domèstic era la primera feina per a la majoria de les noies de famílies pobres del món rural que arribaven a les ciutats i treballaven a les cases benestants a canvi de menjar i habitatge. Aquesta feina tenia un pes considerable en l'economia terrassenc però, per a les treballadores, les condicions laborals eren tan desfavorables, que així que podien deixaven la casa on treballaven i anaven a les fàbriques on les condicions laborals eren millors i la mà d'obra femenina era majoritària. La modalitat del servei domèstic dels anys seixanta i setanta era la neteja per hores a cases. També era la feina de moltes dones casades perquè la podien comptabilitzar amb el seu propi treball domèstic i requeria una mínima formació, i sobretot feina per noies i joves immigrants.

Setembre 1956. Autor: Antoni Germain Massanés. Font: Arxiu Municipal de Terrassa.

DIVISIÓ DEL TREBALL SEGONS EL GÈNERE

Existien feines apropiades o inapropiades. Elles havien de carregar amb el treball domèstic sense remunerar. Les dones es concentraven en els sectors menys productius, pitjor pagats i menys qualificats; patien més l'atur i acaparaven l'ocupació submergida i el treball domèstic, irregular i estacional. En la confecció treballar sense contracte era una pràctica habitual entre noies i joves, que entraven a les fàbriques a una edat menor de la legalment permesa. Un altra pràctica de l'economia submergida era el treball a domicili. Les desavantatges per les treballadores eren moltes, baixíssims salaris i precàries pensions de jubilació a l'estar treballant sense cap tipus d'assegurança.

Polítiques de Gènere

ESPAI DE LA MEMÒRIA I DELS VALORS DEMOCRÀTICS TERRASSA

ceht

CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS DE TERRASSA

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

SINDICATS LLIURES, LLIBERTAT I MILLORS SALARIS

Vicenta Gallardo Redondo (fotografia esquerra, única dona de la primera filera) en una Assemblea Local de CC OO que portava com a lema, *Toma la Iniciativa*, a inicis dels vuitanta i ja al local nou del sindicat. A la fotografia de la dreta, la representació del comitè sindical de sanitat: Vicenta Gallardo Redondo (llevadora), Dolores Busquets Durán (infermera) i José Luis Lozano.

Fotografia de José Rafael Pino Bueno. Cessió Catalina Moreno Yera.

A les fàbriques la desigualtat salarial entre homes i dones era molt gran. Aquest fet va provocar les primeres vagues, ja que molts reglaments laborals van continuar tenint un coeficient reductor per a les feines de les dones, entre un 20 i un 30% menys que el salari dels homes. Aquestes diferències salarials van ser el detonant de la mobilització femenina a les fàbriques.

Les mobilitzacions obreres i els xocs amb la policia van ser freqüents durant aquests anys. A les manifestacions hi participaven moltes dones que van tenir un paper molt important. S'han d'assenyalar les mobilitzacions de novembre i desembre de 1966 on la presència de les dones és significativa. El 1967 encara va ser un any més conflictiu. La manifestació del 27 d'octubre d'aquell any convocada per les Comissions Obreres en el marc d'una protesta estatal contra l'atur, els expedients de crisi i per la llibertat sindical, la policia va intervenir violentament i contudent contra les persones manifestants. L'acció repressiva de la dictadura tingué a Terrassa, després de Madrid, un dels escenaris més virulents.

" (...) els primers de maig eren molt celebrats i havíem estat moltes vegades desallotjats pels grisos. Des de molt petita, amb tretze anys, ja repartia el Mundo Obrero per Terrassa. Portàvem una vida clandestina... tothom em coneixia com "la nena". Les manifestacions eren constants, alguna molt crua i traumàtica, com la del 27 d'octubre del 67, la de les Pedres. Aquella va ser la més forta. La gent es refugiava al cinema, a la farmàcia... Van agafar a la meua germana Maria i al meu curyat(...) Un mes després dels fets, quan l'anava a veure a la presó, encara no li reconeixia la cara. A una companya de Cristians per la Democràcia, la van agafar al bar del cinema. Quan vaig entrar vaig veure com la tortoraven, enviant-la d'un cantó a l'altre, com si fos una pilota de ping pong (...)"

(Extracte de l'entrevista amb la Vicenta Gallardo Redondo)

VICENTA GALLARDO REDONDO

Vicenta Gallardo Redondo, Las Pedroñeras, Cuenca 1943

A la fotografia superior esquerra, veiem la Vicenta amb les seves dues germanes, Divina i Maria, les tres, lluitadores en favor de la llibertat i la democràcia. A la imatge superior dreta durant la Commemoració del 50è aniversari de la Manifestació de les Pedres, recordada a Terrassa per l'Espai de la Memòria i dels Valors Democràtics i l'Ajuntament de Terrassa. A l'acte hi va parlar la Vicenta Gallardo Redondo. Cessió fotografies: Vicenta Gallardo Redondo.

Vicenta Gallardo Redondo arribà a finals dels cinquanta amb la seva família a Terrassa fugint de la dura repressió franquista, que s'havia acarnissat amb la seva família. Participà a totes les manifestacions, des de ben petita, portant una doble vida clandestina. Treballà des de molt jove i alternà les diferents feines amb els estudis d'infermera, llevadora i anys més tard, la llicenciatura en història moderna i contemporània. Va militar sempre al PSUC i tant ella com les seves germanes participaren en primera persona en tots els actes i manifestacions per enderrocar el règim i assolir la democràcia. Li agrada recordar les paraules de Bèlto Brecht,

Els que lluiten un cop són molt valuosos, els que lluiten un temps són necessaris, però els que lluiten tot el temps, aquests, són els imprescindibles.

"(...) la vida allà era molt difícil, el meu pare era una persona molt significada... la mare pensava que el matriu (...) la recordo curant les ferides de l'espatlla del pare. S'havia de presentar cada quinze dies a la Guàrdia Civil, el pegaven, l'insultaven (...) Jo l'esperava fora però sentia que li deien, "estas putas rojas"... Allò em va marcar. Va ser la mare que va dir que havíem de marxar del poble. Els pares ens van portar a l'escola Cultura Pràctica. No teníem diners però per a ells era molt important que tinguéssim una bona formació, així que emigràvem a França per la verema i tots els diners que guanyàvem eren per l'escolarització de les meves germanes i la meua (...)"

(Extracte de l'entrevista amb la Vicenta Gallardo Redondo)

Treballadores de Mútua. Any 1976.

Cessió fotografies: Serveis Corporatius de Comunicació de Mútua de Terrassa.

TREBALL QUALIFICAT
Al llarg de la dècada dels 70 es van produir transformacions a l'ocupació femenina, donat pel creixement de la població i del sector serveis. El comerç i sobretot els serveis públics: educació i sanitat. La inauguració del nou edifici de l'Hospital Mútua de Terrassa i del CAP Ràmbia al 1975, va donar feina a moltes joves terrassenques, també a l'administració pública, les escoles i les llars d'infants que s'aniràn obrint a una ciutat que no parava de créixer, producte del saldo migratori. Per primera vegada es creava ocupació femenina qualificada. Aquesta nova demanda va ser un incentiu perquè les joves aprofundissin en la seva formació com a infermeres, comadrones, mestres, professores o administratives. Eren carreres ben vistes socialment, al considerar-se competències naturals de les dones i van anar guanyant prestigi entre les classes mitjanes.

FRANCISCA REDONDO CUBERO

A la fotografia de la dreta, Francisca Redondo Cubero, La Roja, al 1933 quan va rebre un homenatge a l'Ajuntament de Terrassa. Arxíu i cessió: Vicenta Gallardo Redondo. Fotografia superior, en plena campanya de les eleccions als primers ajuntaments democràtics 1979, al costat de Rosario Ruiz Recio. Al fons i dreta, Amparo Quesada de l'Associació de veïns de Sant Llorenç. Fotografia: José Rafael Pino Bueno. Cessió: Catalina Moreno Yera.

El 6 de setembre de 1968 una comissió formada per vint-i-cinc representants de dones treballadores, lliuraven al delegat sindical un escrit signat per 700 dones demanant l'eliminació del límit en l'increment salarial, l'adopció de mesures per mantenir estabilitzats els preus i ensenyament gratuït pels fills i filles de les famílies treballadores. Algunes d'aquestes dones van tenir una activa participació en defensa dels drets i llibertats des de les organitzacions antifranquistes, treballant per l'acabament de la dictadura.

Francisca Redondo Cubero, la Roja

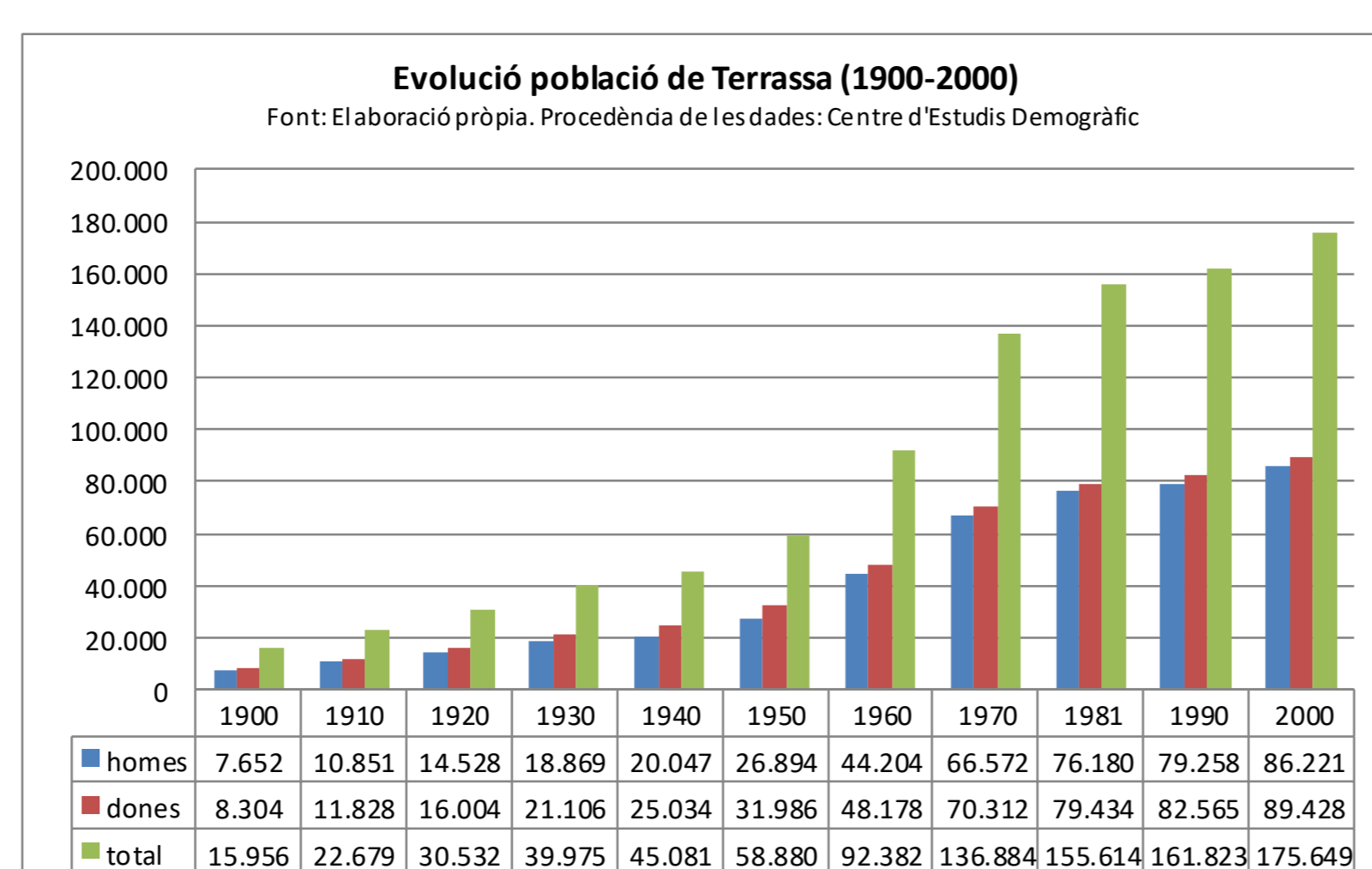
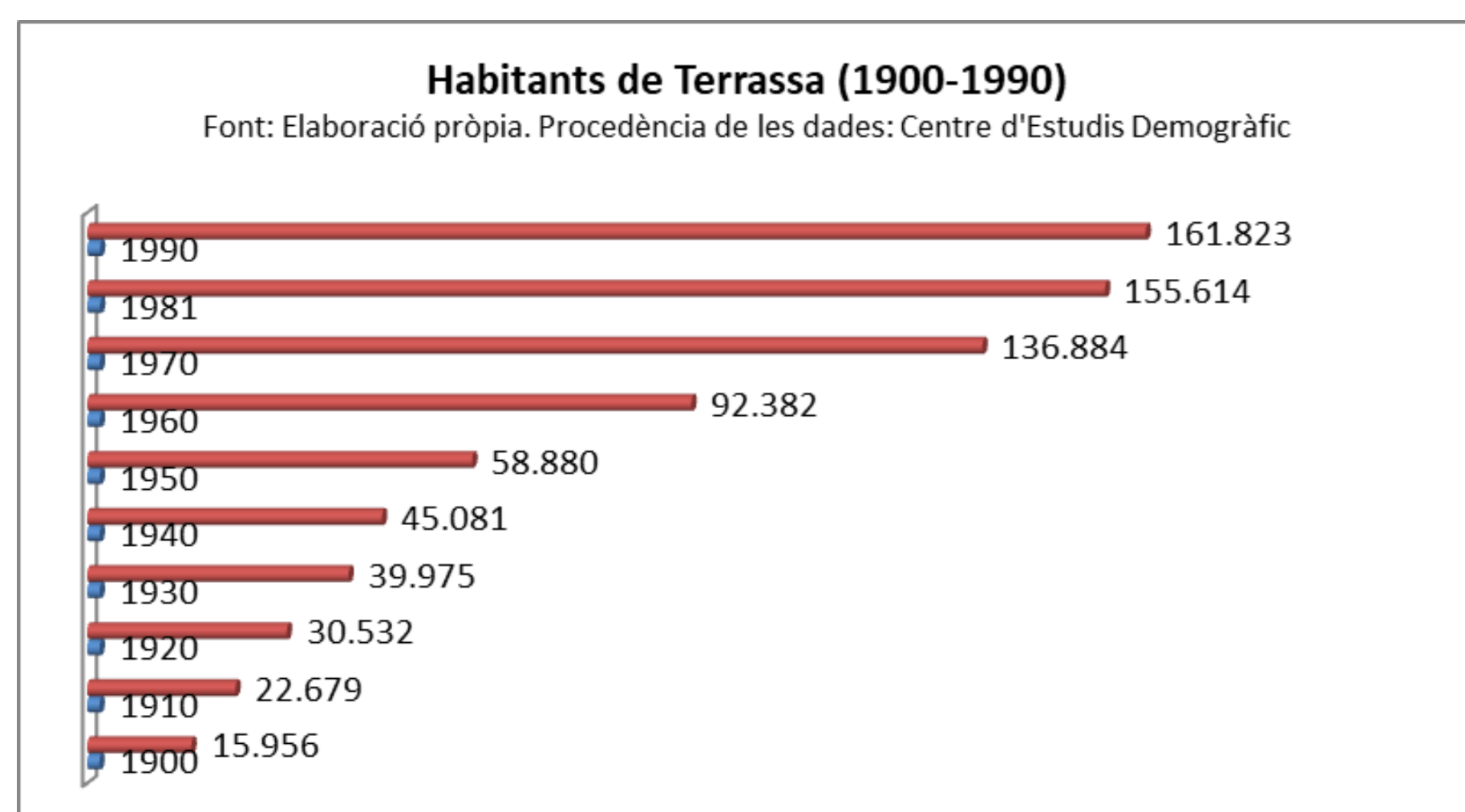
N'és un clar exemple. Va néixer al 1915 a Las Pedroñeras, Cuenca, republicana convençuda com tota la seva família. Els seus pares, el seu marit que havia estat capità a la República i ella, foren durament represaliats. Fugint d'aquest maltractament continuat, arribà a Terrassa, al 1957 amb la seva família. No va parar de treballar ni un dia a la seva vida, al servei domèstic, posant injeccions, al camp fent la verema a França i finalment, quan va poder comprar-se la cosidora, a la confecció. Durant la Transició va ser regidora municipal al primer ajuntament democràtic de la ciutat, militant del PSUC. Va ser tot un referent a la política i molt activa al moviment veïnal, on va impulsar l'associació de veïns i aconseguí un casal pel barri de La Maurina. Participà en les reivindicacions feministes a Terrassa i va formar part del Casal de la Dona fins al final de la seva vida.

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

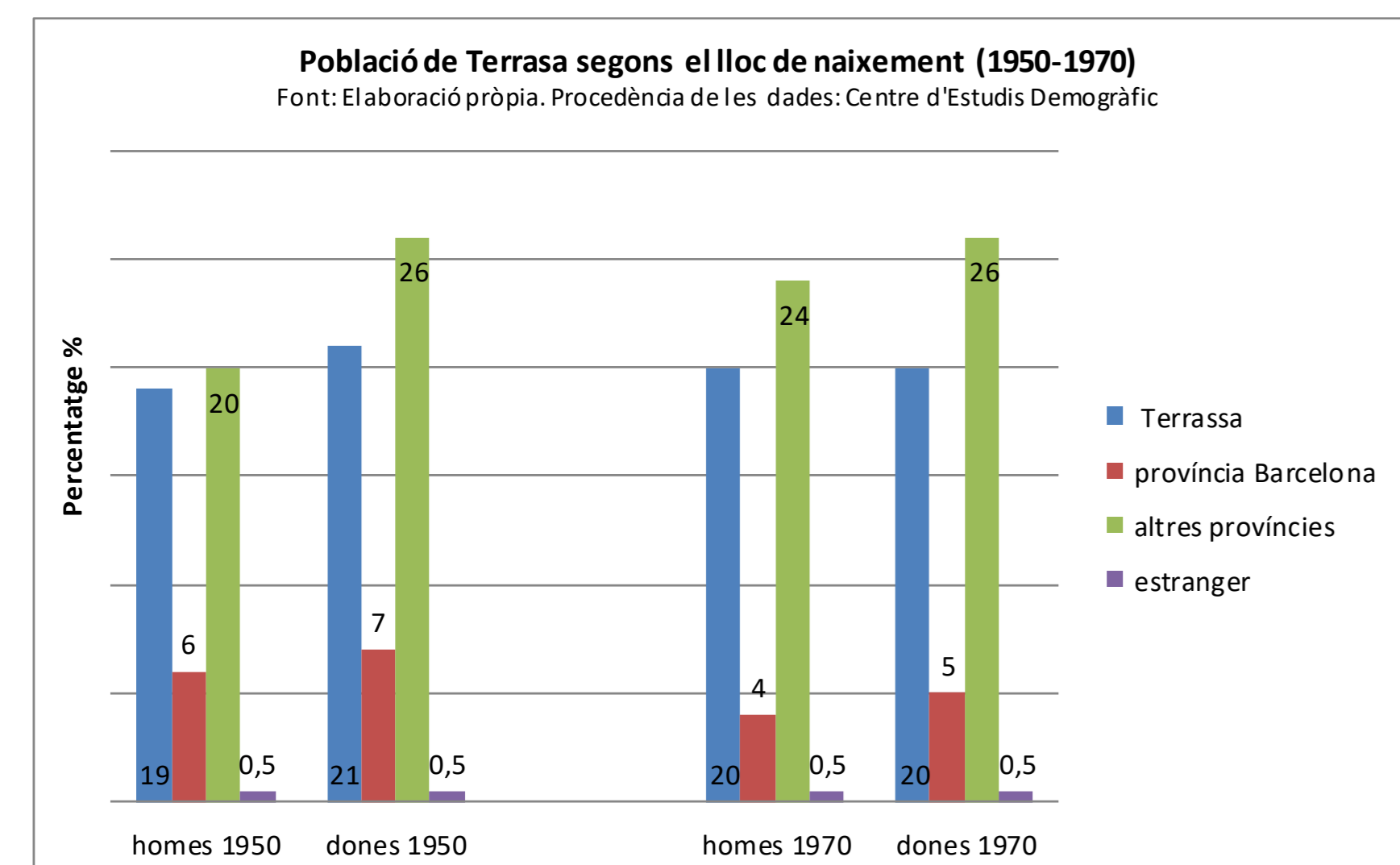
AUGMENT DE POBLACIÓ MANCA DE SERVEIS BARRAQUISME

LLUITANT PER VIURE AMB DIGNITAT

Tot estava per fer en una ciutat en continu creixement. Des dels diferents barris de la ciutat, Magda Agustí Cortiella, Maria Bigordà i Montmany, Magda Farrés Buisan, Anna Maria Masachs i Jornet, Júlia de Pablo Angás, Francisca Redondo Cubero, Consol Torres i Vidal, entre moltes d'altres dones i homes, van mobilitzar-se per demandar tot allò que era imprescindible per viure dignament.

Una ciutat que demandava continuament mà d'obra però que no era capaç d'oferir habitatges dignes als nouvinguts. Entre el 1950 i 1970, la població va créixer molt per sobre de la mitjana catalana. La ciutat s'eixamplà amb milers de famílies que ocuparen espais mancats de qualsevol servei bàsic. El dèficit venia de lluny i havia provocat el fenomen del barraquisme a la ciutat. El posterior creixement urbanístic va ser desordenat, poc pensat i amb unes mínimes condicions de serveis i equipaments pels barris.

MANIFESTACIÓ DE LES ESPERMES
Una de les moltes reivindicacions multitudinàries fou la de maig de 1976 al barri de Sant Llorenç. Els veïns es manifestaren amb espelmes i pancartes com a protesta per la manca d'enllumenat públic. Terrassa era una ciutat descontenta amb la situació social que es vivia. Una part de la societat conscient i militant, provinent de l'obrerisme, de la intel·lectualitat, del catalanisme, de l'associacionisme o del sindicalisme, van ser el motor del nou projecte de ciutat.

Construcció dels habitatges del barri Sant Llorenç del Munt, Gener de 1964.
Font: Arxíu Municipal de Terrassa. Col·lecció fotogràfica Baltasar Ragón.

Fotografia de la manifestació de les espelmes al barri de Sant Llorenç.
Font: Terrassa Informació, 17 de maig de 1976.

Els barris de Sant Llorenç i Montserrat van ser els primers polígons d'habitatges de Terrassa destinats als immigrants. Els responsables, no s'havien preocupat per fer un pla d'ordenació urbanístic que evitès les aglomeracions i el creixement desordenat i caòtic a la ciutat. En realitat el règim franquista, havia permès i tolerat l'enriquiment d'uns quants en detriment dels més desfavorits. Les pitjors condicions dels pisos i la manca de serveis als barris, van propiciar la mobilització dels veïns. El veïnat es va unir i crearen les associacions veïnals.

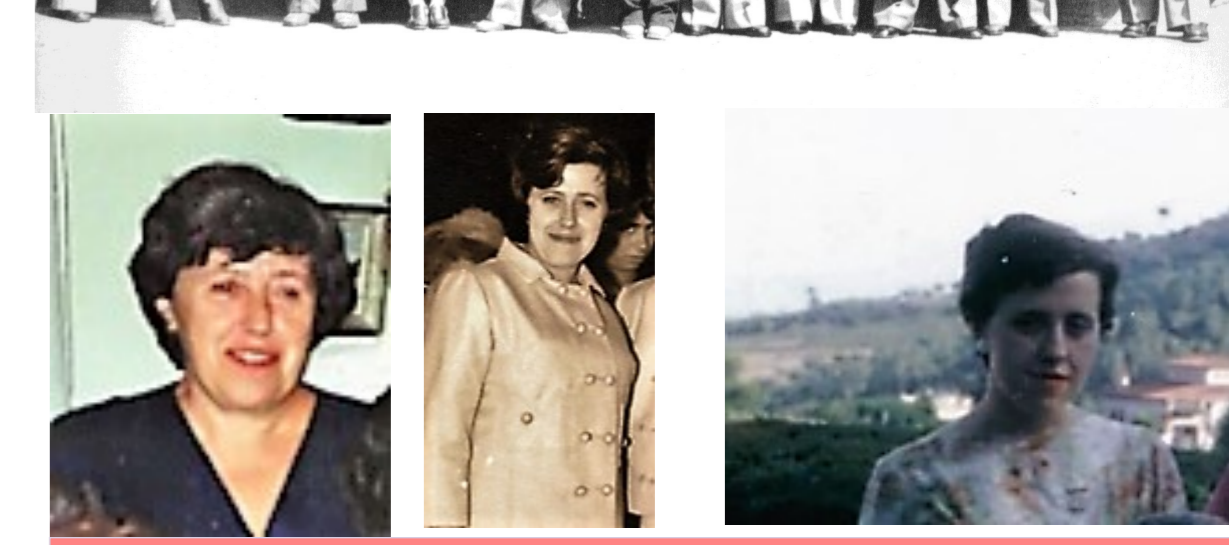
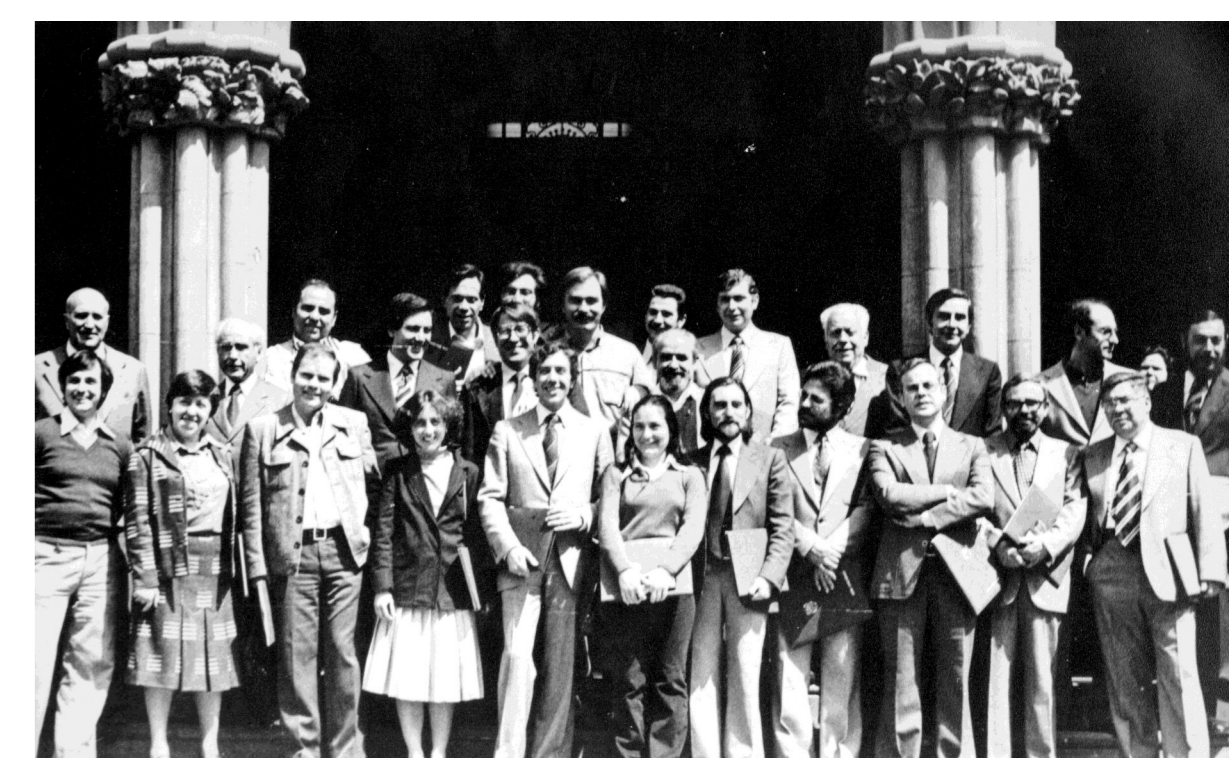
CONSOL TORRES I VIDAL

Terrassa, 1932-2015.

La Consol va començar a exercir d'assistent social a la parròquia de Sant Llorenç. Juntament amb alguns capellans d'esquerra i voluntaris com la Consol, van lluitar per millorar la vida dels més desfavorits. A la Consol, com als seus companys, li va tocar córrer més d'una vegada davant els grisos i declarar a comissaria.

Al 1979 va formar part del primer equip de govern democràtic a l'Ajuntament de Terrassa. Joan Reventós la va convèncer per entrar al Partit Socialista de Catalunya. Dins el consistori va portar el departament de serveis socials durant 16 anys. Hi havia molta feina per fer i molts pocs recursos per fer-la en una ciutat on la crisi del tèxtil havia deixat milers de persones a l'atur i sense ingressos. La Consol va treballar durant tota la seva vida per millorar la vida de la ciutadania de Terrassa.

Consol Torres i Vidal al primer Ajuntament democràtic.
Fotografies inferiors cedides per la Núria Oller i Torres.

JÚLIA DE PABLO ANGÁS

Alcolea de Cinca, Osca 1933-Terrassa 2015.

La Júlia va ser tot un referent al barri de Can Boada, començà l'activisme social i juntament amb altres veïns posaren en funcionament la primera associació de veïns de Can Boada del Pi. Va ser la secretària de junta de l'Associació de Veïns i va col·laborar activament per dinamitzar i dotar de serveis el barri. Va ajudar a organitzar infinitat d'activitats pel barri com la festa major. La seva militància política s'inicià al PSUC, on va tenir la responsabilitat d'organització durant dos anys i més tard s'ocupà de les finances. Del PSUC va passar al PCC, Partit dels Comunistes de Catalunya, i arribà a presentar-se a les eleccions del 1982. Des del 1996 al 2013 va organitzar el Grup de Dones de Can Boada, essent la pionera d'aquest moviment de dones al barri.

LOS COMUNISTAS DE SIEMPRE
E PEDIMOS EL VOTO AL PCC

La Júlia al cartell del PCC per les eleccions del 1982. Entrevista del 2014.

MARIA BIGORDÀ I MONTMANY

Ullastrell, 1916-Terrassa, 2008.

La Maria va viure en primera persona la foscor del franquisme després d'un injust consell de guerra al 1940. Va patir les precarietats d'una ciutat que no oferia habitatges dignes a la seva ciutadania. Va malviure a les barraques del carrer Dr. Ferran. Aconseguí finalment un dels habitatges que es construïren a Sant Llorenç, per l'Obra Sindical del Hogar.

El seu pis de Sant Llorenç sempre estigué obert per ajudar a organitzar la lluita clandestina. Va militar al PSUC i a CCOO, va ser membre durant quatre anys, del comitè local, des d'on es treballava per la llibertat i la democràcia. El dia 10 de maig de 2005 Maria Bigordà va ser homenajada a l'Ajuntament de Terrassa conjuntament amb Cèlia García López i la Ignàsia Miroso Bohigas.

Maria Bigordà, Cèlia García i Ignàsia Miroso. Reconeixement memòria històrica "Dones dictadura a la democràcia" Data: 20/05/2005 Autor: Badia Casanova Font: Arxíu Municipal de Terrassa.

ANNA Mª MASACHS I JONET

Terrassa, 1943.

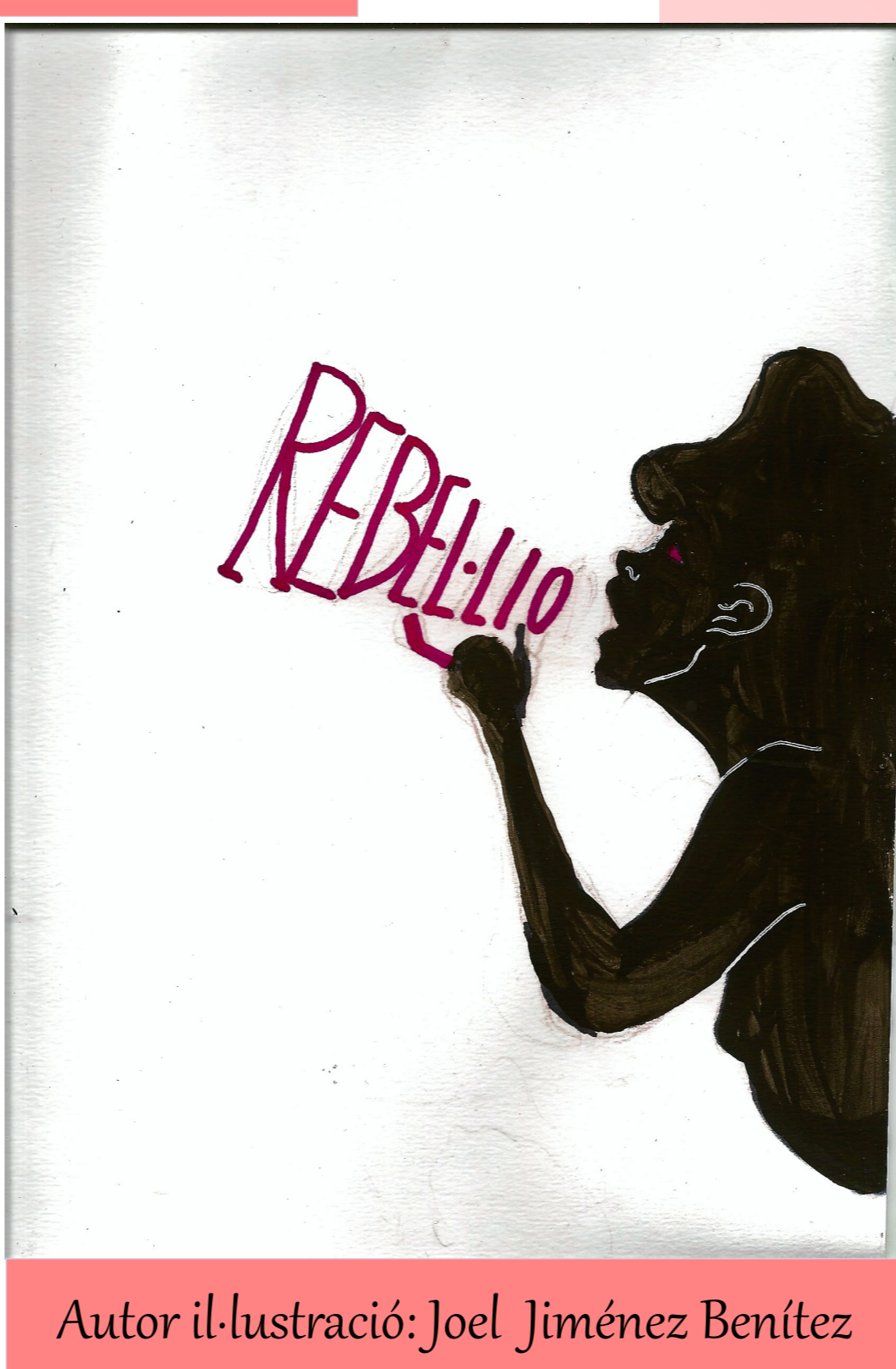

L'Anna Maria treballà al negoci familiar i posteriorment a una petita empresa del tèxtil que pertanyia a Genfins. Va ser acomiadada de manera improcedent i no va ser readmesa per ser una empresa de menys de 25 treballadors. Des del 1978 va ser la delegada del tèxtil del sindicat USO a Terrassa.

En aquells anys de crisi decidí realitzar estudis universitaris i ampliar la seva formació, cosa que sempre havia volgut fer però la situació econòmica no li havia permès. Acabats els estudis es va dedicar al món de l'ensenyament des del 1984 fins la seva jubilació al 2008. Vinculada des de sempre a l'Associació de veïns del barri del segle XX, primer col·laborant amb els jesuïtes de la parròquia i després formant part de l'Associació. Actualment continua la seva participació política amb ERC.

L'estiu del 1978 es van reunir més de 9.000 persones al camp de futbol de Terrassa per la negociació dels convenis. L'Anna Maria va intervenir com a representant d'USO. Fotografia: José Rafael Pino Bueno.

Autor il·lustració: Joel Jiménez Benítez

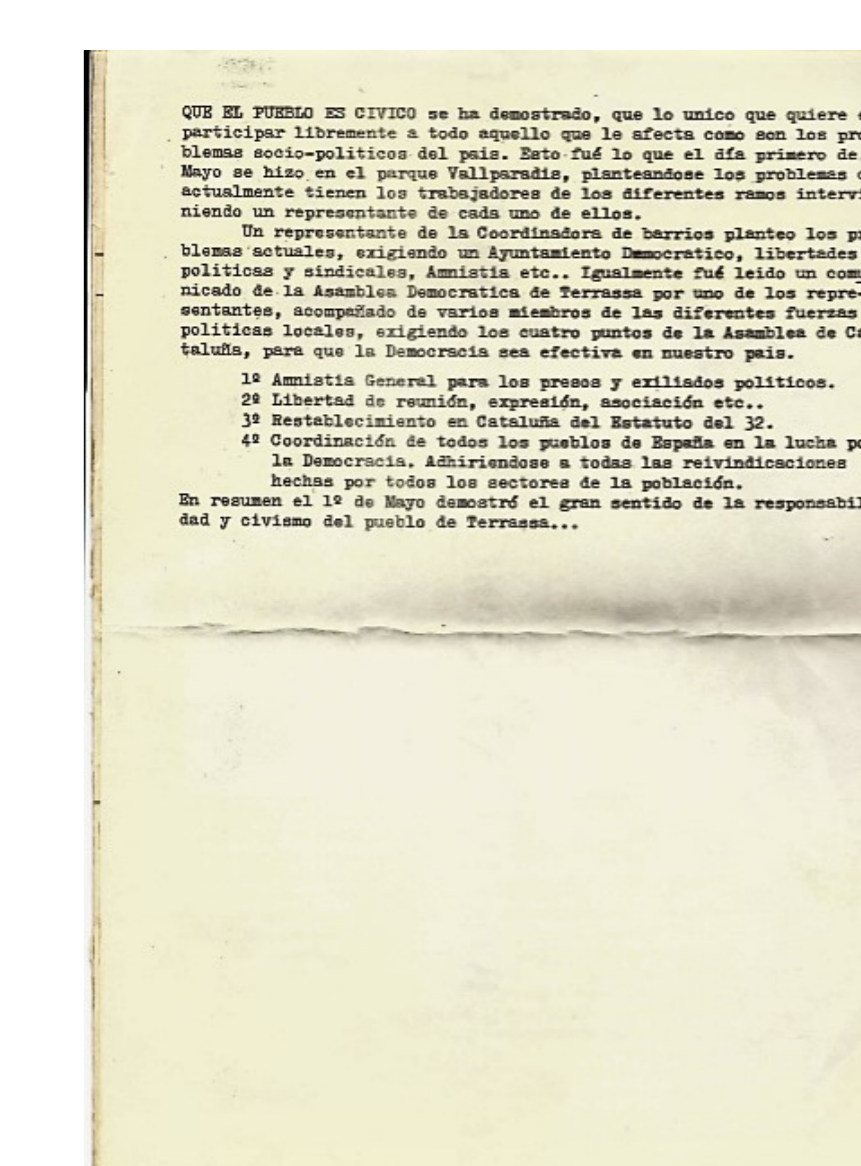
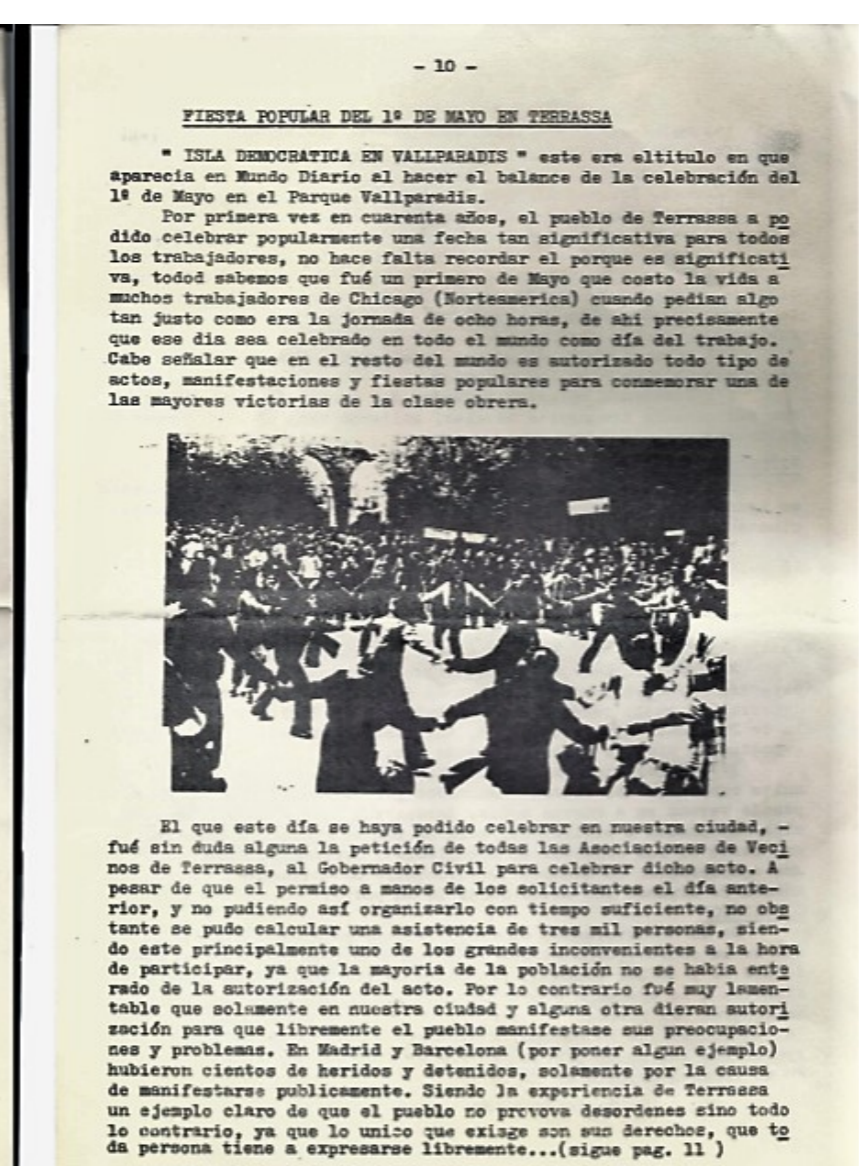
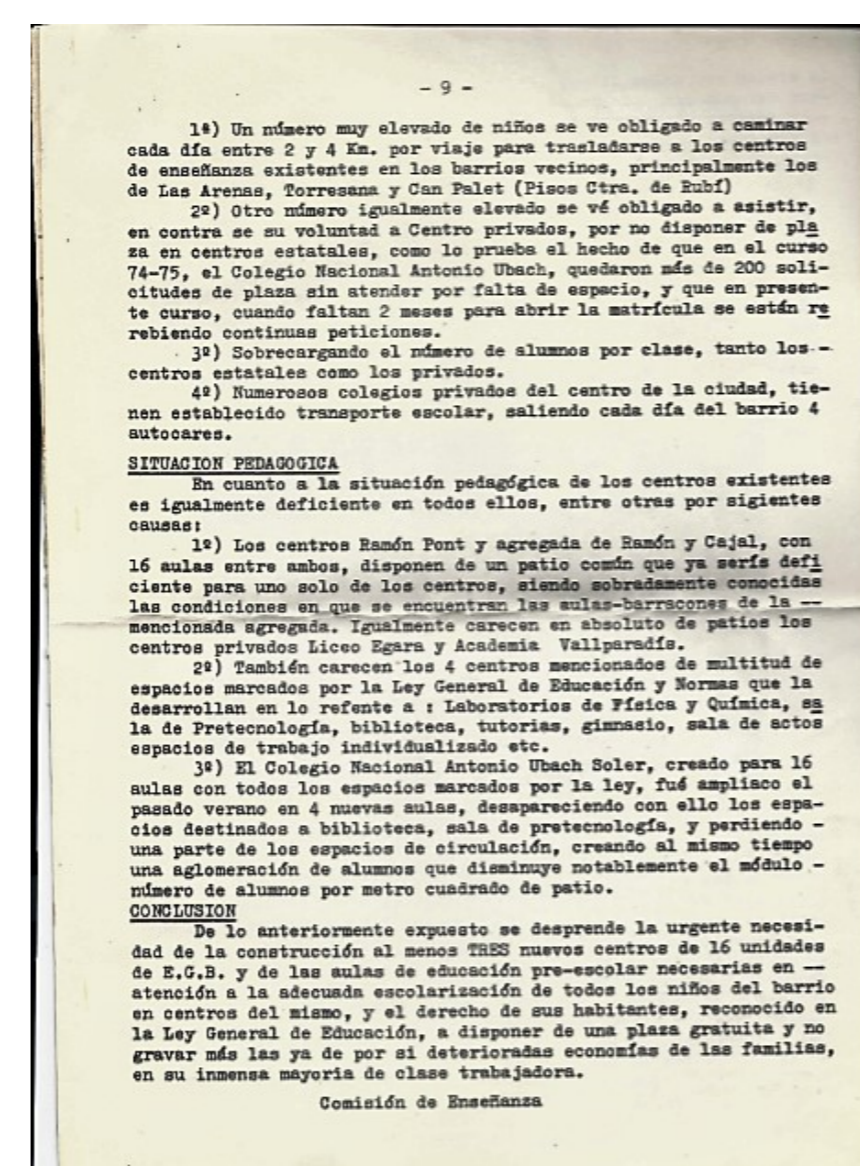
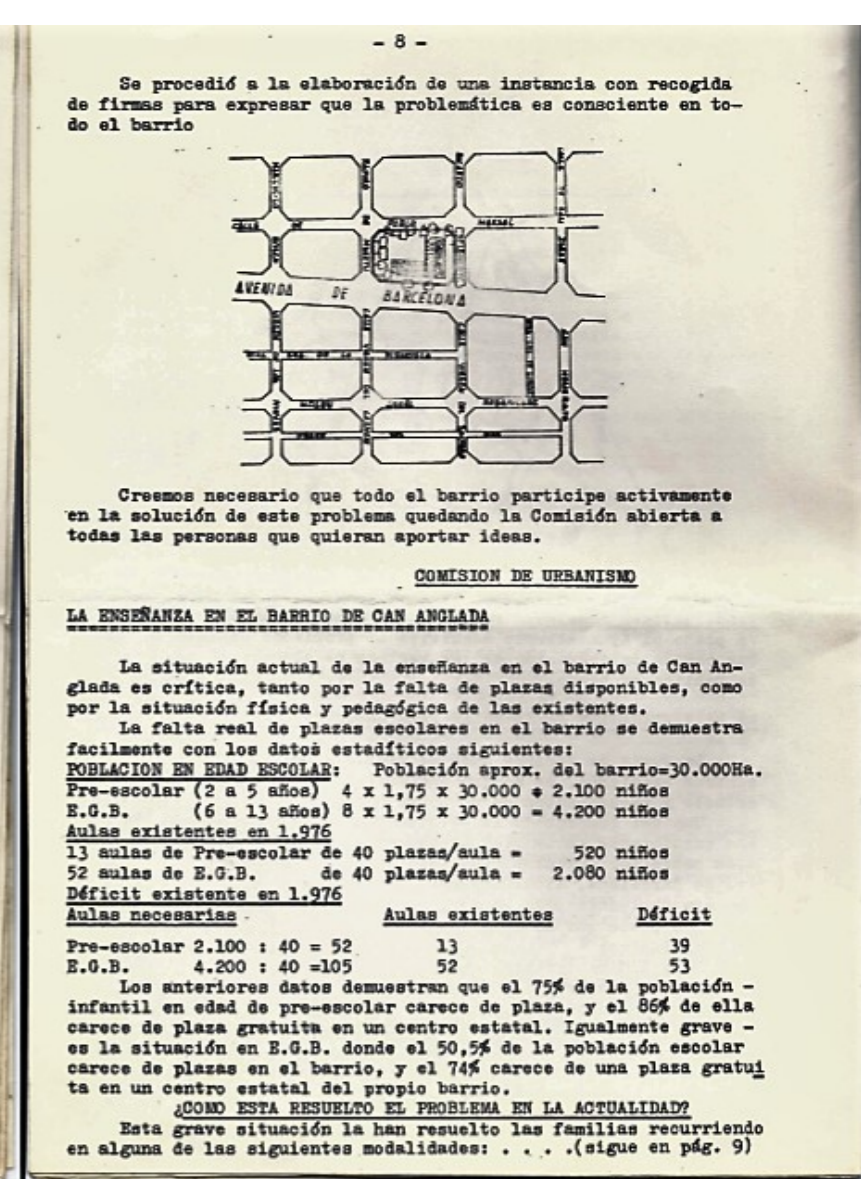
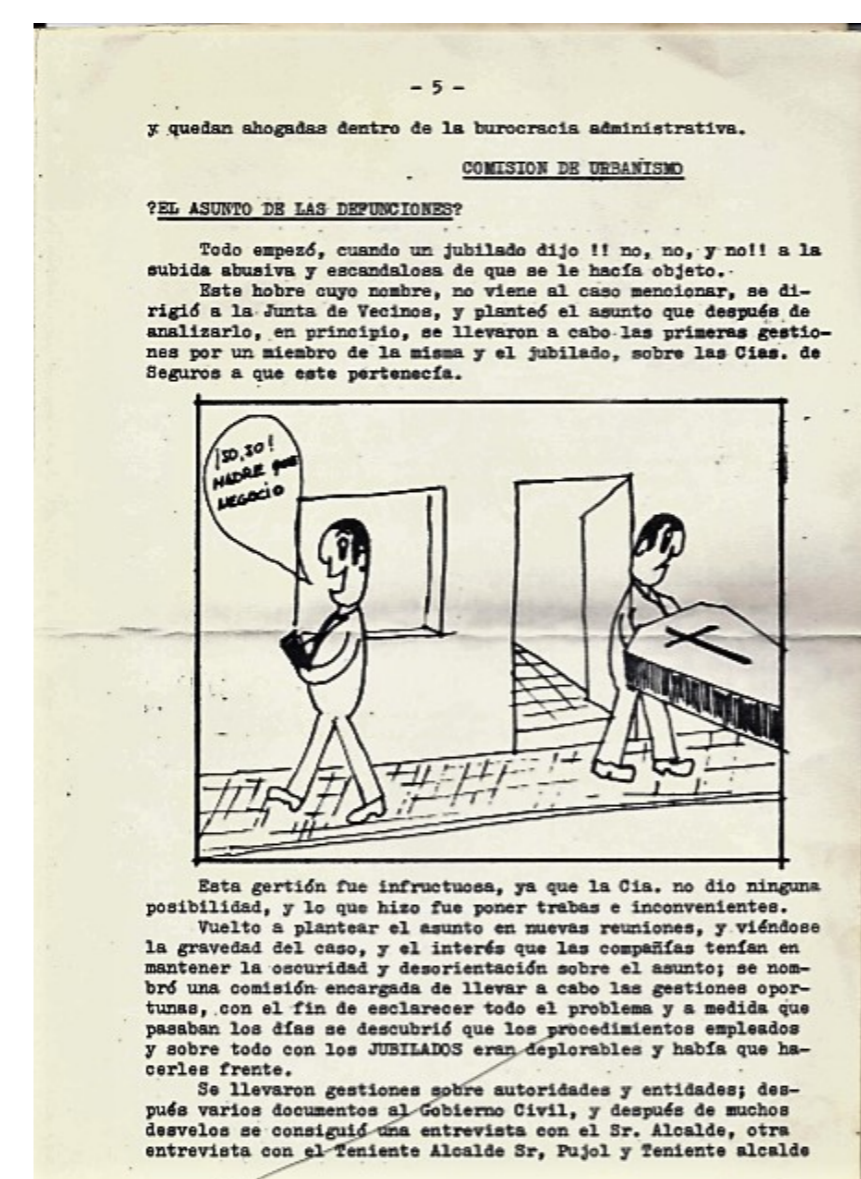
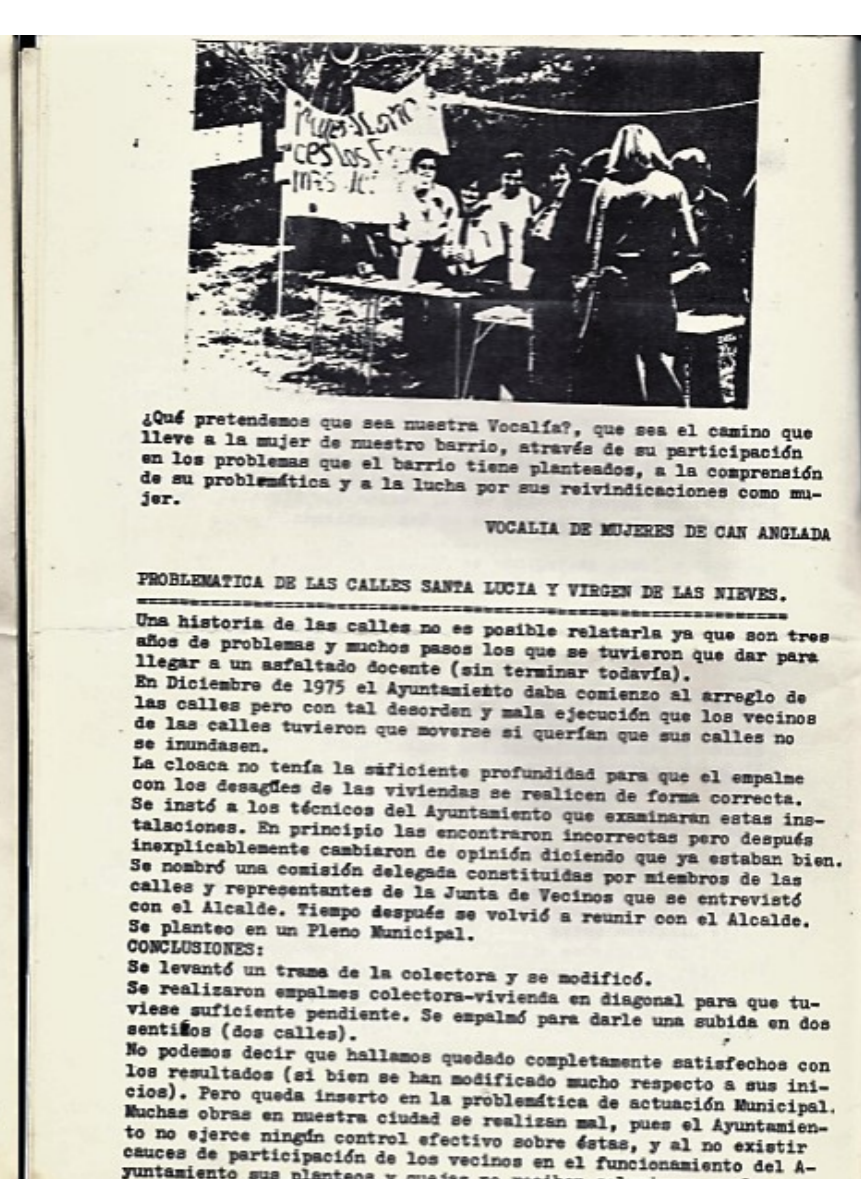
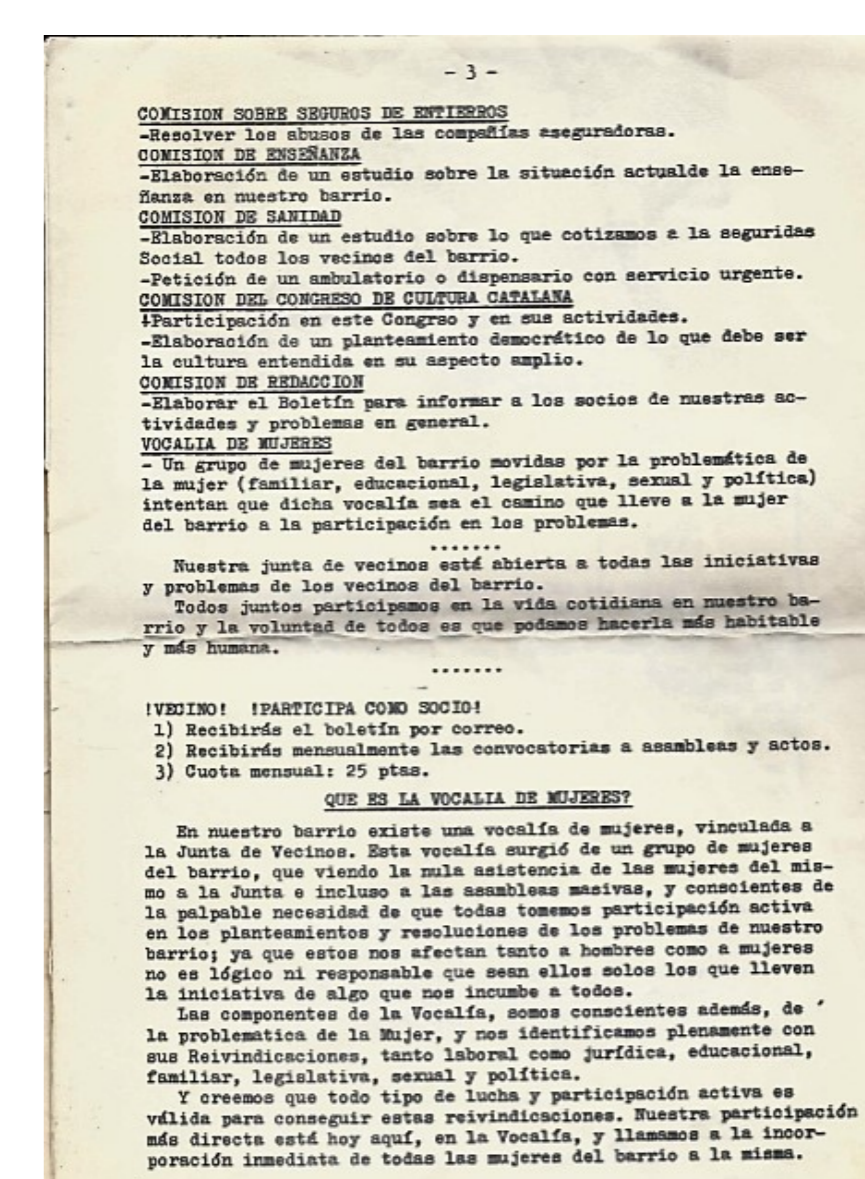
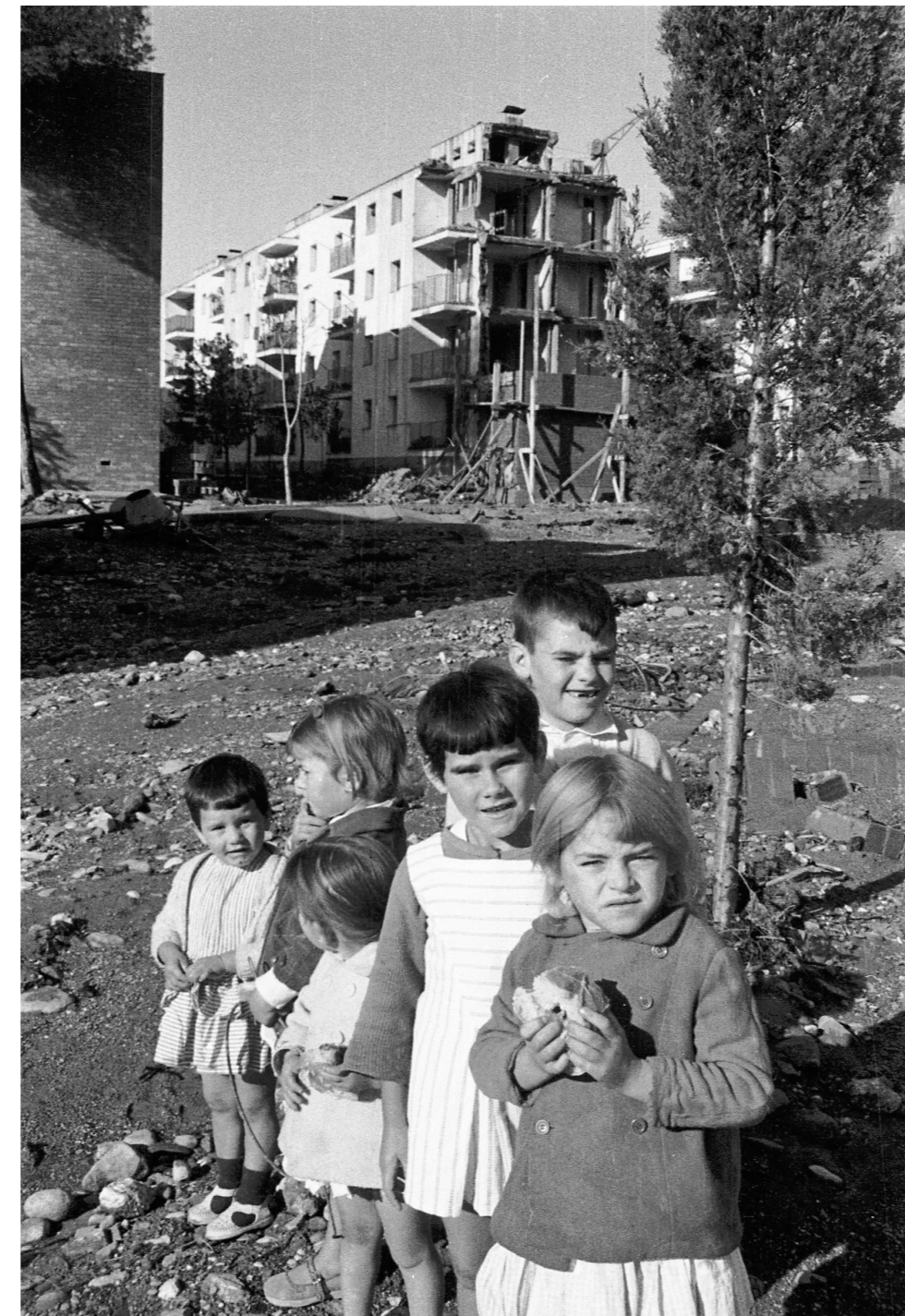
CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS DE TERRASSA

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

ASSOCIACIONS DE VEÏNS UNES POQUES EN UN MÓN D'HOMES

L'associacionisme veïnal terrassenc va ser molt important i es va originar als anys seixanta degut a les precàries condicions de vida provocades per la manca de serveis mínims als habitatges i als barris de la ciutat. La ciutadania es va organitzar per exigir serveis bàsics, llars d'infants municipals i escoles públiques.

Al 1982 l'estat d'alguns carrers del barri de Ca n'Anglada era lamentable i escandalós: Carrer Verge de las Angustias, Santa Lúcia i Verge del Carme. Terrassa era una ciutat amb profundes diferències socials, gent vivint en barraques i uns barris marginats. Fotografies: Cessió: Magda Agustí Cortiella.

Primer Butlletí informatiu que edità la Junta de veïns de Ca n'Anglada al maig de 1976. Font: arxíu personal Magda Agustí Cortiella

ESTHER FERNÁNDEZ DÍAZ

Imatges de l'entrevista que la revista *Al Vent* va realitzar a l'Esther i que va aparèixer al número 38, amb motiu de la seva activa participació dins del moviment veïnal. En una altra imatge la podem veure en una manifestació per un ajuntament al servei del poble. Junt a l'Esther apareix la Isabel Roca Salvador, una altra reconeguda activista. Cessió de fotografies: Esther Fernández Díaz.

L'Esther va ser una de les impulsores de l'Associació de Veïns del barri de la Maurina. El seu treball dins de l'associació la va iniciar al 1975. En aquells moments la participació a les entitats veïnals era terreny gairebé exclusiu dels homes. Va ser una de les poques dones amb capacitat dirigent, ocupant el càrrec de vicesecretària del comitè executiu de la federació de les Associacions de Veïns de Terrassa. La seva militància política va començar als Centres Culturals de Can Boada (Cervantes, Picasso, Amics del Teatre...). La política i la lluita han estat presents a la seva família, a casa seva sempre s'havia militat i la seva família va conèixer la repressió franquista de molt a prop. Inicialment es formà a les Joventuts Comunistes del PSUC però s'allunyà del partit pel seu sectarisme. Formaria part de l'Aliança Obrera i de la Lliga Comunista Revolucionària. Va estar també al comitè d'empresa a l'Hospital de Sant Llàtzer, per CCOO. A l'actualitat continua treballant en la millora de la sanitat pública i en el moviment feminista des del Casal de la Dona.

"Vaig estar bastant temps dins de les AAVV i de la Federació. M'hi trobava molt bé. Vaig començar al meu antic barri de la Maurina, i a la vegada, prenia part de les reunions de la Coordinadora d'Associacions de Veïns. Vaig participar en l'elaboració dels estatuts, i el resultat d'això va ser una estructura de tipus col·legiat i no presidencialista, on el president fos un membre més del comitè executiu i servís bàsicament per representar la FAV a nivell legal (...). Les reivindicacions que fèiem eren moltes, asfaltat de carrers, il·luminació... En aquella època els barris estaven abandonats i atrotinats"

(Extracte de l'entrevista amb l'Esther Fernández Díaz)

MAGDA AGUSTÍ CORTIELLA

Magda Agustí Cortiella. Serós, Lleida, 1941. Tall de les vies de Renfe protagonitzat pels veïns i veïnes de Ca n'Anglada al setembre de 1986. La imatge es va publicar al llibre *Ca n'Anglada, Lluita d'un barri* (C. Ballarín, J. Casas i M. Márquez) La Magda apareix a la dreta de la imatge. Cessió fotografies: Magda Agustí Cortiella.

"(...) la lluita a Ca n'Anglada principalment va ser per la falta d'equipaments. No hi havia res al barri... les injeccions les posaven les germanes de l'Asunción... El cavall de batalla va ser l'educació, en aquells moments no hi havia escoles públiques. Després de molta lluita es van posar uns barracons annexes a l'escola Ramon Pont. Als terrenys de l'Antonio Ubach es feia cada setmana assemblea. La policia amb els seus cavalls ens desallotjaven. (...) vam aconseguir el primer Centre de Planificació Familiar al carrer Mossèn Angel Rodamilians. Les dones de la junta de Ca n'Anglada van ser les primeres en fer-se les revisions ginecològiques (...)"

(Extracte de l'entrevista amb la Magda Agustí Cortiella)

La Magda ha viscut a Terrassa des dels deu anys, en un primer moment a Sant Pere i posteriorment i ja de manera definitiva a Ca n'Anglada. Als 17 anys prengué contacte amb el Centre Social del barri. La parròquia aixoplugava activitats que d'altra forma no es podien fer en un context de lluita obrera clandestina i política. Decebuta de la posició oficial de l'església, s'acabà integrant a Cristians pel Socialisme. Es va implicar molt activament a la junta de veïns del barri des del 1970. Des de sempre s'ha sentit vinculada al feminisme i va ajudar a formar el Grup de Dones del barri. Va participar a les primeres Jornades Catalanes Feministes al 1976 a Barcelona i formà part de la vocalla de Dones del barri. Actualment continua la seva tasca social des de Justícia i Pau i des del Casal de la Dona. El seu activisme veïnal i feminista, al llarg de tota la seva vida, fan d'ella un referent importantíssim al barri de Ca n'Anglada i al feminisme terrassenc.

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

CRISI ECONÒMICA, ATUR, PER UN HABITATGE DIGNE

La Maria com altres dones i homes va voler accedir a un habitatge però eren moments difícils. Fins i tot, pels pisos de caràcter social, es demanava una entrada de 265.000 pessetes i mensualitats d'entre deu a quinze mil pessetes, diners que no eren a l'abast de tothom. L'Assemblea d'Aturats de Terrassa denunciava l'existència de barraques on hi vivien famílies en condicions infrahumanes. En una assemblea del 3 de setembre de 1978, es va decidir l'ocupació col·lectiva dels pisos a Vilardell, en la que foren desallotjats per la policia violentament. Volien negociar amb l'Institut de la Vivienda per poder pagar uns preus assequibles a les seves possibilitats. Els pisos es trobaven a les afores de Terrassa, molt a prop del cementiri i feia tres anys que estaven buits. Al 1979-80 es va crear l'Assemblea de Terrassa per la Vivienda Digna. El cas va ser denunciat per Lluís M. Xirincacs.

Avui, Domingo, 17 de septiembre de 1978. Página 6.
En Terrassa sin casa.

El otro día hablaba del artículo 43 del proyecto de Constitución que da derecho a los ciudadanos a una vivienda digna. Escuchaba hasta que punto el ex-ministro de Economía, Fuentes Quintana, consideraba el carácter prioritario de este problema.

Ahora me llega la voz angustiada de los parados de Terrassa que, además, se ahogan por el déficit de viviendas. Hace unos dos o tres meses que ha tomado alguna conciencia en la asamblea de parados de aquella población. Aún existe un montón de barraques y un montón de familias viven en unas condiciones inhumanas.

A partir de ahí, un grupo de personas se plantearon la denuncia, la reivindicación, la lucha por la solución de este problema. Ellos me dicen que en Terrassa actualmente no existe ningún grupo de pisos del Instituto Estatal de la Vivienda. Sólo hay unos pisos apoyados por el Instituto y son viviendas de carácter social, para los que de entrada se piden docientos sesenta y cinco mil pesetas y una mensualidad que van de las diez mil a las quince mil pesetas.

Se pusieron en contacto con el Grupo de Asesoramiento Popular (GAP), tuvieron un par de entrevistas con miembros de la Comisión Ebadit. Y a continuación empezaron a conectar con las familias necesitadas, casa por casa o mejor, barraques para barraques. Se han ido organizando. Son actualmente unas setenta familias, en viviendas cinco por ciento en barraques y muchas en paro. En una asamblea realizada el día 3 de septiembre decidieron organizar la ocupación colectiva de los pisos de «carácter social» antes mencionados. Ellos no se niegan a pagar, pero quieren precios que puedan pagar los trabajadores y los parados. También ellos han de mantener un techo donde cocinar.

Quieren negociar con el Instituto de la Vivienda. Los pisos son a las afueras de la ciudad, junto al cementerio, y hace aproximadamente tres años que se mantienen absolutamente vacíos. De momento no han encontrado ningún tipo de ayuda o soporte.

No veníamos con días racionales a los que nunca pueden ni celebrar fiestas familiares, porque viven hacinados, a los que ni se pueden casar, porque no tienen piso.

Casas vacías. Gente sin casa. Locura social. Propiedad privada sin entrañas. Poderes públicos débiles. Desesperación. Ocupaciones. Policía. Juventud sin oportunidades. Delincuencia. Prisiones. Mórtes. El círculo infernal.

AVUI

Lluís M. Xirincacs.

Cinc mil ciutadans sense ingressos de cap mena, era el reportatge de Jaume Comellas publicat a la revista Al Vent en el número 38 del mes de març del 1981. Al reportatge s'entrevistava a Consol Torres i Vidal, regidora de Promoció Ciutadana qui es mostrava molt preocupada i crítica envers els empresaris que realitzaven accions fraudulentament i ocasionaven penúria econòmica a una part de la ciutadania terrassenca.
Font: Al Vent, març 1981. Fotografies: Sabador Sabría

La Consol Torres i Vidal regidora de Promoció Ciutadana a l'ajuntament de Terrassa i militant del Partit Socialista de Catalunya, afirmava que la crisi econòmica havia deixat una ciutat amb 16.000 aturats, més de 7.000 persones sense cap mena d'ingressos i centenars de famílies al límit de la supervivència. Es referia amb molta duresa als empresaris que havien deixat la gent sense feina, però que al mateix temps agafaven alguns treballadors i els col·locaven en altres empreses que muntaven practicant la coerció amb ells.
Cessió fotografia: Font: Arxius Municipal de Terrassa

MARIA TORESANO BASILIO

La Maria Toresano Basilio va arribar a Terrassa al maig de 1977 procedent de Badajoz. A la seva família es parlava poc de política per les represàlies viscudes. La guerra els va prendre béns materials i personals. Va començar a treballar gràcies a l'Assemblea d'Aturats de Terrassa, al mateix temps estudiava en horari nocturn. En ser acomiadada de l'empresa on treballava, tornà a buscar feina i es va topar amb diverses empreses que li oferien treball però sense assegurar, una pràctica molt recurrent als anys 80.

De seguida es va implicar políticament a la Lliga Comunista Revolucionària, partit de caire trotskista, i sindicalment a CCOO, a la coordinadora estudiantil. Fou una de les dones que van muntar l'Associació de Veïns de Can Tusell. Militava, treballava, estudiava i participava de la intensa vida associativa de la ciutat. Va ser candidata en les primeres eleccions al parlament de Catalunya. Feminista convençuda, va ser presidenta del Casal de la Dona. Des de fa 35 anys és funcionària de l'administració local, actualment com a tècnica a Casa Galèria, dlu sentir-se afortunada de poder treballar en el que més s'acosta a la seva ideologia. Una dona que ha estat sempre molt reivindicativa i coherent amb la seva manera de pensar.

Maria Toresano Basilio - Badajoz, 1939

Imatges de la participació de la Maria en diferents actes reivindicatius feministes, laborals i polítics, fruit de la seva militància i activisme social: La Marxa Mundial de les Dones o la commemoració de dates assenyalades del Casal de la Dona de Terrassa. Cessió de fotografies: Maria Toresano Basilio.

CELIA GARCÍA LÓPEZ

Des del molt petita la Celia va aprendre els oficis del camp, collir olives, sembrar o pasturar el ramat. Encara que el que més li agradava era cantar, ballar i somiar amb fer teatre.

La misèria, la repressió, la manca de perspectiva, la van obligar a fer un llarg viatge cap a Terrassa, on ja tenia alguns parents llunyans que havien fet el camí abans. Al 1946 es va casar amb Juan Hernández García a qui coneixia del temps que anava a veure el seu pare a la presó d'Almeria. Van iniciar una vida plegats al barri de Can Palet, on van construir casa seva, diumenge a diumenge. Allí van néixer les tres filles: Cèlia, Assumpció i Consol.

La Celia va treballar a la indústria tèxtil i va participar activament en les accions per millorar les condicions de vida de les dones treballadores, i més tard va prendre part a l'activisme sindical dels anys 60 i 70, a Comissions Obreres i al PSUC.

Al 1950 començà a treballar a l'empresa tèxtil Fontanals i allà inicià la seva tasca sindical durant 28 anys.

Des de la mort del marit, l'any 1964, la casa de la Celia va esdevenir un indret al servei del partit, s'hi feien reunions del comitè local del PSUC, s'hi redactaven cròniques i manifestos i s'hi preparaven clíxers per a la multicopista.

La Celia va participar activament en el moviment "Dones Democràtiques", dones simpatitzants del PSUC que promovien diferents accions per protestar contra els acomiadaments i l'augment del cost de la vida. A finals dels 60 participà a la manifestació dels "cistells buits" i en una tancada a l'església del Sant Esperit, amb motiu de la vaga de l'AEG.

El 10 de maig de 2005 va rebre un acte d'homenatge juntament amb la Maria Bigordà i la Ignàsia Miroso, com a reconeixement a la lluita de totes les dones al llarg de la dictadura franquista.

Manifestació en contra del tancament de l'empresa Fontanals. Fotografia: José Rafael Pino Bueno. Cessió: Catalina Moreno.

Celia García López. Abta, Almeria, 1920. La ressenya biogràfica i les imatges familiars de la Celia: amb el seu marit (1940) i ella sola (1970) han estat cedides pel Domènec Martínez García.

LETICIA DÍAZ RODRÍGUEZ

Leticia Díaz Rodríguez. Sarria, Lugo, 1936. Fotografia superior de la Leticia als anys cinquanta. Fotografia inferior el dia de la realització de l'entrevista, 2018. Cessió d'imatges: Leticia Díaz Rodríguez.

La Leticia va emigrar des de Galícia a Santo Domingo als inicis de la dècada dels cinquanta. L'aventura americana va durar poc i la parella acabà assentant-se a Terrassa, a un soterrani sense aigua ni llum, un lliit i poca cosa més, pel qual havien de pagar 125 pessetes. Al 1976 s'instal·laren a un pis nou de Can Boada, allà porta vivint més de quatre dècades.

La Leticia va treballar a diferents empreses tèxtils, a Torredemer des del 1967 fins al seu tancament. Va estar sempre al comitè d'empresa i va lluitar per aconseguir millores laborals i salarials. Eren set persones al comitè en una empresa de 1.000 treballadors. No era fàcil organitzar les reivindicacions, les vagues. Eren moments perillosos, en els que la lluita era complicada i les represàlies econòmiques i físiques podien arribar a ser dures. No van ser anys fàcils per la Leticia, amb un company amb plena dedicació al sindicat i al partit. La militància va comportar detencions i anys a la presó. Casa seva era lloc de reunions clandestines i on amagaven material compromès, la sastreria permetia aquesta clandestinitat.

La jornada laboral de la Leticia durant molts anys va ser extenuant, després de treballar a la fàbrica, l'esperava la sastreria on ajudava al marit, la cura de la família o les visites a la presó per veure al marit i portar-li tot el que podia arrebregar. Ella havia de continuar treballant i havia de treure endavant el seu fill i les tres filles.

Actualment aquesta dona de més de vuitanta anys continua parlant amb passió de l'actualitat i gaudint dels llibres i la lectura, segurament herència de la seva mare, una dona intel·ligent que va lluitar per donar "escola" a ella i als seus germans.

Manifestació en contra dels acomiadaments de l'empresa Torredemer. Fotografia: José Rafael Pino Bueno. Cessió: Catalina Moreno.

Ajuntament de Terrassa

Polítiques de Gènere

ESPAI DE LA MEMÒRIA DELS VALORS DEMOCRÀTICS TERRASSA

CASAL DE LA DONA Terrassa

Terrassa Memòria

ceht

CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS DE TERRASSA

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

SET DE CANVI! CAP A... ..UNA NOVA SOCIETAT

La societat de finals dels seixanta va anar canviant a causa d'una multitud de factors: l'inici a la societat de consum, l'augment del poder adquisitiu de les famílies i la industrialització de la llar que alliberarà o reduirà el temps de dedicació a les tasques domèstiques de les persones que se n'ocupaven, majoritàriament dones.

Un creixent i accelerat procés de laïcització de la societat que cada vegada més s'anava distanciant de les normes del nacionalcatolicisme, el qual, va perdre la influència i el control que exercia sobre la població.

El contacte amb persones que vivien fora del país, el coneixement de les formes de vida a l'exterior a través dels viatges o de la immigració que marxava a Europa a guanyar-se la vida, l'ebullició que es vivia a la universitat, l'accés a la literatura subversiva, la premsa clandestina, la proliferació de partits polítics d'esquerra i esquerra radical, portaren a exigir una nova societat en la qual s'establissin els valors democràtics i de llibertats que havien estat espoliats des de feia dècades.

Equip femení de futbol d'Almeria als anys setanta.
Cessió fotografia: Mercè Gómez Llobregat.

LCR (Lliga Comunista Revolucionària)

Partit d'extrema esquerra i d'ideologia marxista, trotskista, antimilitarista i feminista. Era la secció a l'Estat espanyol de la Quarta Internacional. Fundat al 1971 i dissolt al 1991. Va néixer sota la influència del maig francès. La feminista Montserrat Carvera i Rodon va ser una de les seves històriques militants. Algunes de les seves publicacions eren **Combate** i **Comunismo**.

PORE (Partit Obrer Revolucionari d'Espanya)

Va ser fundat en la clandestinitat l'any 1974, aleshores anomenat Partit Obrer Revolucionari d'Espanya (PORE). D'ideologia trotskista comunista i antifranquista. Una de les vies rupturistes i revolucionàries amb el franquisme. Terrassa fou una de les ciutats importants del partit amb una seixantena de militants que estaven implicats clandestinament. El Partit Obrer Revolucionari (POR), amb seu a Barcelona, l'any 2013 adoptà el nom de **L'Aurora**, Organització Marxista.

FAC (Front d'Alliberament de Catalunya)

Fou una organització armada que defensava les tesis dels moviments d'alliberament nacional d'influència marxista-leninista als Països Catalans i va néixer el 1969. Es va definir com una organització que lluitava per l'alliberament nacional de classe. La tàctica del Front d'Alliberament de Catalunya consistia en la creació de grups armats que havien de forçar la situació per tal de provocar una insurrecció armada del poble català.

CONFEDERACIÓ SINDICAL DE LA C.O.N.C.

ASSOCIACIÓ DE VEÏNS CAN TUSELL

PORE Nº SOCI 440

TITULAR: MERCEDES GÓMEZ
ADREÇA: C/Granollers, 6, 2818
L'INTERESSAT: A.J. V.V. CAN TUSELL

POR EL DERROCAMIENTO DE LA DICTADURA HACIA LA REVOLUCION SOCIALISTA:

Un programa de combate

LCR-ETA (V)

COMBATE

MASACRE en PAMPLONA

Actos de protesta en todo el Estado

Fotografies de la publicació **Combate** i programa LCR-ETA (V). Cessió Teresa Gutiérrez García.
Fotografies carnet Associació de Veïns de Can Tusell i Confederació Sindical de la C.O.N.C.
Cessió Mercè Gómez Llobregat.

ROSA Mª FERNÁNDEZ SANS

La Rosa Maria des de molt jove, i gràcies a l'avi i al pare, va entendre que la dona havia de ser lliure i que l'educació era fonamental. A finals dels seixanta coneix un món diferent al que es viu a Catalunya i Espanya. Entra en contacte amb els exiliats de la mà del seu oncle, anarquista com el seu pare.

La seva militància s'inicia a la JOC al 1967. A la universitat visqué l'efervescència dels setanta. Van ser anys de lluita clandestina formant part de FAC fins a la seva detenció al 1975.

Feminista convençuda, serà la primera presidenta del Casal de la Dona al 1986. Estarà al capdavant de la primera regidoria de polítiques de gènere de tot l'estat (1991). Inaugurà la Casa Galèria al 1994. Des de 1998 va dirigir l'Oficina tècnica del Pla d'Iguualtat de la Diputació i actualment és presidenta del Lobby Europeo de Dones.

Rosa Maria Fernández Sansa. Badalona, 1950. A la fotografia de la dreta durant els anys de militància política revolucionària, als anys setanta. La fotografia de l'esquerra correspon a la realització de l'entrevista, 2018. Cessió imatges: Rosa Maria Fernández Sansa

" (...) Vaig estar una setmana a comissaria. Vam ser interrogats per la policia especialitzada contra ETA. Van ser interrogatoris de nou hores seguides a la nit. Em feien observar com torturaven als meus companys, a més de la tortura psicològica generalitzada. Estava emmanillada a un radiador sense dormir o dormint quan no m'interrogaven. No em deixaven anar al lavabo. Sentia crits i plors continuament. A les visites, la funcionaria s'interposava entre la meua família per no poder veure la mare i no ens deixaven parlar en català. Va ser molt dur. Vaig passar a la Trinitat i l'encarregada de la presó em va dir, "Recuerda que aquí se perdona antes a un perro que a una presa política". Em demanaven de 6 a 26 anys. Va morir Franco, vaig tenir molta sort (...)

(Extracte de l'entrevista amb la Rosa Maria Fernández Sansa)

L'onze de setembre de 1975 van ser detingudes deu persones vinculades al FAC (Front d'Alliberament de Catalunya), una d'elles era la Rosa Maria.

Rosa Maria Fernández Sansa recorda què va suposar per a ella viatjar a l'estranger. "(...) Va ser gràcies a l'avi i al pare que vaig poder viatjar i vaig conèixer altres realitats. Al maig del 68, vaig fer molts quilòmetres fora d'Espanya acompanyada d'una amiga. El meu pare tenia raó, veia nois i noies que anaven pel carrer agafats i es feien petons i no passava res. Quin món més diferent del que es vivia a Catalunya. Al tornar a casa era com una pareta, es vivia una situació injusta, que t'afegava. No hi havia llibertat, no es podia qüestionar res (...) A les aules de la universitat es vivia un moment molt tens, molt vibrant. Hi havia enfrontaments diaris entre estudiants falangistes i estudiants d'esquerres. Els grisos estaven dins les aules. Es feien grans discussions a la Central i debats polítics. Discutíem amb Bandera Roja, el PSUC, socialistes, amb els anarquistes (...) A la universitat vaig entrar en contacte amb companys del Front d'Alliberament de Catalunya. A Terrassa m'ofereixen formar part del grup i vaig acceptar. Ja s'intuïa que Franco duraria poc i pensàvem que calia preparar el terreny (...)

(Extracte de l'entrevista amb la Rosa Maria Fernández Sansa)

TERESA GUTIÉRREZ GARCIA

Teresa Gutiérrez García. València, 1953. La fotografia superior és dels anys de la Transició, van ser moments d'intens activisme de la Teresa. La fotografia inferior va ser publicada al Diari de Terrassa amb motiu d'una entrevista realitzada el 8-9-2018. Cessió imatges: Teresa Gutiérrez García.

La Teresa arribà a una ciutat industrial, grisa, plena de xemeneies, de fum, de soroll i gens atractiva amb deu anys. Va gaudir de l'aprenentatge amb una mestra republicana i va patir el maltractament físic i psicològic de la letra con sangre entra, però també va descobrir docents que la van ensenyar a pensar i reflexionar.

Aviat descobrí la repressió latent en tots els àmbits, el maig del 68, la revolució sexual, la música rock. S'implicà en política clandestina, primer en una cèl·lula política trotskista, OT (Organització Trotskista) i més tard, al PORE (Partido Obrero Revolucionario Español) en una cèl·lula de sanitat. Des del 1976 fins al 1980 va militar a LCR (Lliga Comunista Revolucionària).

De forma paral·lela prengué part de les associacions de veïns als barris de Montserrat i Sant Llorenç, on la participació de les dones era anecdòtica i infravalorada. A l'any 1972 iniciava una llarga dedicació professional a Mútua de Terrassa, més de quatre dècades fent una feina engrescadora en la què es va implicar per ajudar a les dones en els anys setanta sobre el tema de la sexualitat, les revisions ginecològiques, anticonceptius, temes totalment tabú a l'època.

" (...) En Terrassa aún no se había creado Planificación Familiar a nivel municipal, fuimos las pioneras en la ciudad. Dábamos charlas en los barrios para concienciar a las mujeres y formarlas, había un desconocimiento total y absoluto. A partir de ahí las mujeres se empezaron a hacer revisiones ginecológicas, exploraciones mamarias, a conocer su cuerpo en definitiva. Se empezaron a dar anticonceptivos, a explicar cómo se colocaba el diafragma (...) Trabajamos para que las mujeres pudieran tener el derecho a decidir sobre el aborto, a conocer su cuerpo, prevenir posibles enfermedades de transmisión sexual totalmente desconocidas, a tener libertad en las relaciones sexuales, acceso al DIU (...). El trabajo me encantaba, me sentía totalmente realizada. Suplì la lucha política que me había decepcionado por este trabajo social. En Ca n'Anglada se hizo en 1983 el Centro de Planificación Familiar municipal. El equipo de Mutua se presentó al concurso pero no salió escogido. De nuestro equipo hubo alguna profesional que sí pasó al grupo municipal".

(Extracte de l'entrevista amb la Teresa Gutiérrez García)

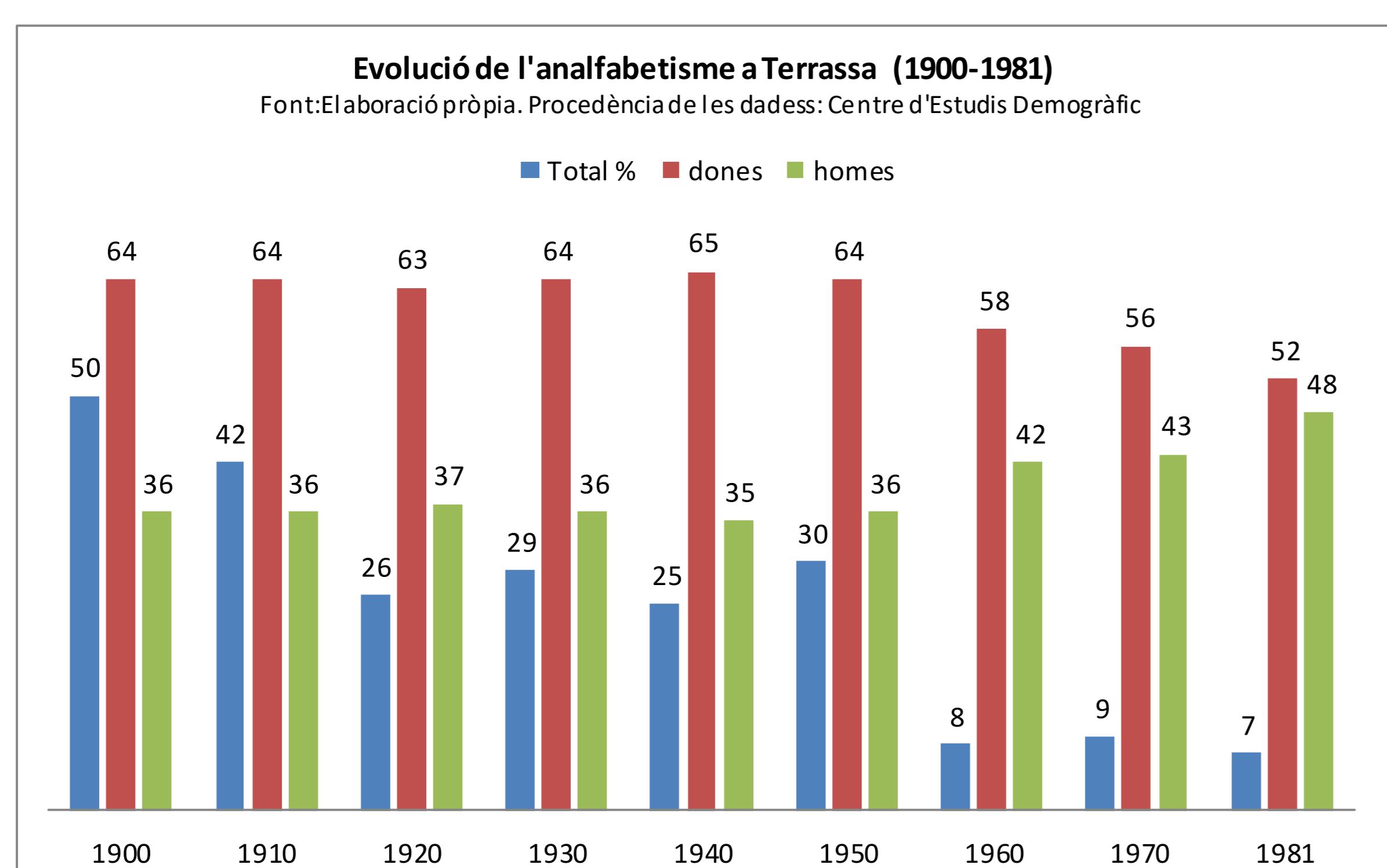
Autor il·lustració: Joel Jiménez Benítez

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

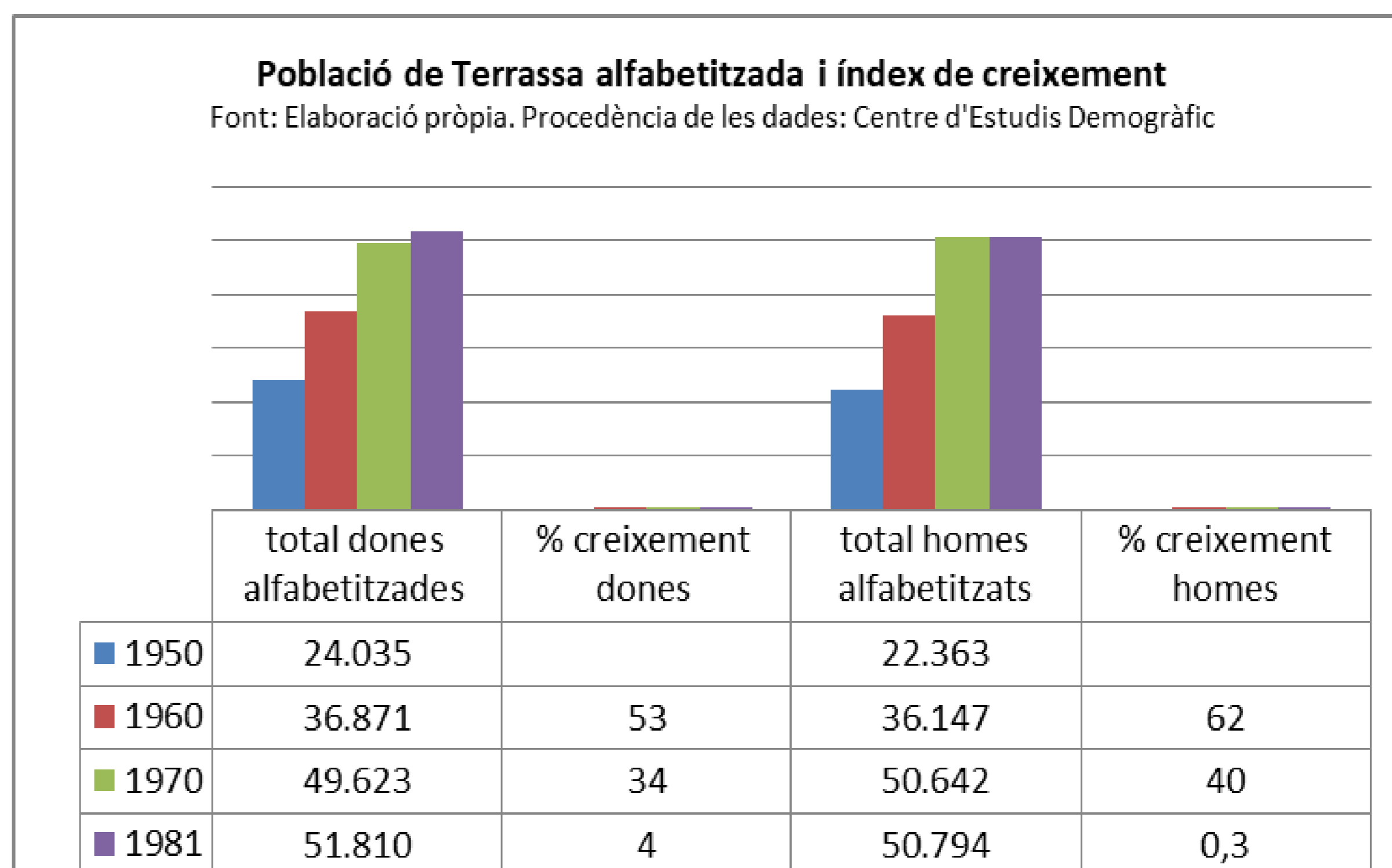
DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

ACCÉS A L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA I UNIVERSITAT

La política educativa del franquisme discriminà de manera planificada a tota la població que no era afí al nacionalcatolicisme. No van ser els únics, també quedaren excloses les famílies amb pocs recursos econòmics que havien de prioritzar el treball dels membres de la família per a la seva supervivència, en detriment de la formació dels nois i noies. Amb diferència el grup més discriminat van ser les dones. Com que el seu destí era casar-se i tenir cura de la família, la seva educació havia de ser diferent, i lògicament, separada dels nois. Es va prohibir la coeducació. Aquesta política educativa ocasionà uns nivells educatius molt inferiors en el cas de les noies respecte al dels nois. Malgrat les expectatives que la societat tenia envers les joves, moltes van continuar fent estudis superiors. Unes quantes, fins i tot sense el suport de les famílies, van compaginar treball i estudis, d'altres accedint a la universitat en edat adulta, després d'haver format la seva família. Van normalitzar un camí força diferent al que tenien els nois.

Al gràfic sobre l'evolució de l'analfabetisme es pot apreciar la catastròfica xifra d'analfabetisme existent a la ciutat. Les més mal parades, les dones. No serà fins al 1981 que el percentatge d'analfabets en general es reduïx significativament i la diferència entre homes i dones tendirà a igualar-se, tot i que encara amb un percentatge més alt en les dones. Al 1981 es produïu un significatiu creixement de la incorporació de les dones als diferents nivells educatius (estudis secundaris i universitaris), així com a l'àmbit laboral. Va créixer la difusió de les idees feministes que pretenien aconseguir la igualtat entre gèneres, defugint absolutament del paper tradicional de mares i esposes en exclusiva.

Al gràfic de població de Terrassa alfabetitzada en el període 1950-1981, es reflecteix perfectament bé com a partir del 1970 es produïu un canvi significatiu en la formació de les noies i les joves de la ciutat. Al 1981 l'increment del creixement és molt superior al dels homes. A l'anàlitzar les xifres absolutes s'ha de tenir en compte que la població femenina era superior a la masculina en les quatre dècades analitzades (5.094, 3.974, 3.731 i 3.254 dones més que homes, respectivament).

LLEI D'EDUCACIÓ DE 1970

El context intern en què se elaborà la llei de 1970 estava marcat per la tecnocràcia, el creixement demogràfic i una universitat amb una gran agitació estudiantil, expulsions de professors de la facultat en alguns casos i el desenvolupament d'instruments de comunicació i discussió de caràcter clandestí. Es va imposar la convicció que el sistema educatiu havia de ser reformat en la seva totalitat; calia enterrar la Ley Moyano que era la que regia, amb alguns canvis poc significatius, l'educació espanyola.

Es reordenava la formació bàsica i continua del professorat; la primera va a adquirir rang universitari de diplomatura de 3 anys i per primera vegada en la història de l'etapa franquista s'exigirà l'ensenyament mitjà complet per accedir a aquests estudis. La formació es farà a les Escoles Universitàries de Formació del Professorat al 1972. L'educació general bàsica apareixia com un nivell únic, obligatori i gratuït. En acabar si l'avaluació final era satisfactòria, l'alumne obtenia el títol de Graduat Escolar; cas contrari un Certificat d'Escolaritat que només permetia accedir a la formació professional de primer grau, obligatòria i gratuïta. El Graduat garantia l'accés a l'ensenyament secundari.

A la fotografia d'esquerra a dreta: Encarnita Tarrés, Teresa Ulldemolins, Joan Costa, Àlles Tarta, Josep Pamies. La imatge es va fer després de la mort del dictador en una campanya a favor de l'amistat de tots els empresonats polítics. Cessió de les fotografies: Teresa Ulldemolins Marcet

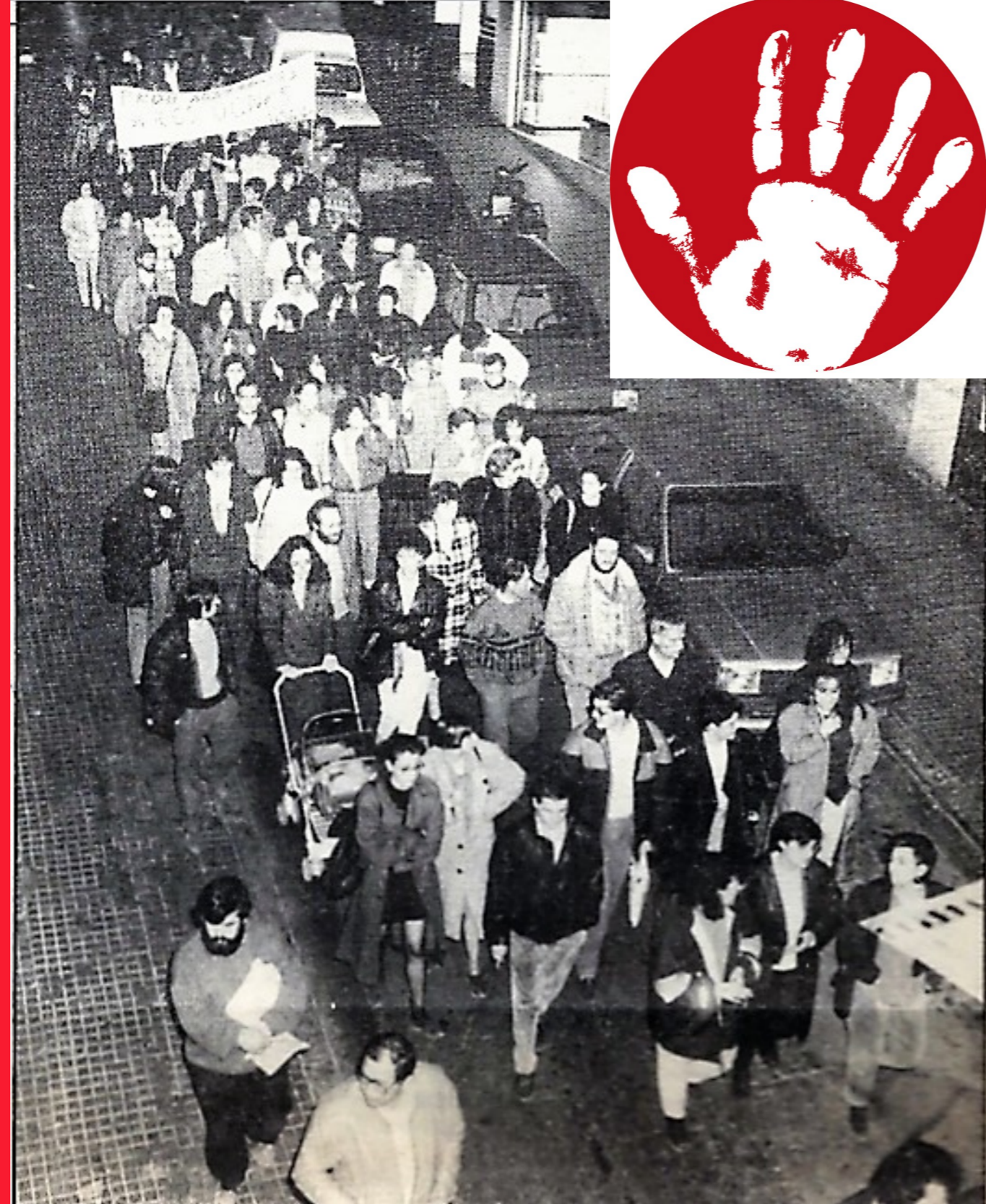
TERESA CIURANA I SATLARI

La Teresa va estudiar al Graduado García Humet i a partir de cinquè de batxillerat a l'Institut Blanxart, en horari nocturn per compaginar amb la feina en una empresa del metall i a Mútua de Terrassa, com auxiliar administrativa.

A casa seva es respirava un ambient antifranquista, amb el pare de la CNT (no anarquista) que va lluitar per la República i va acabar al camp de concentració d'Argelers. Això va influenciar alhora de la seva militància social i política.

Recorda haver participat en totes les manifestacions des de finals del franquisme. Va començar a militar a JRT, (Jóvenes Revolucionarios Trotskistas) i posteriorment al PORE.

Al 1981 començà a treballar a l'ensenyament, després d'haver estudiat Magisteri i de fer la llicenciatura de Geografia i Història. Des de 1984 es vinculà amb els moviments de renovació pedagògica, a l'Associació de Mestres Alexandre Gali, actualment n'és la presidenta i políticament està a la junta d'educació d'Esquerra Republicana de Catalunya. Alhora participa activament del feminisme dins del Casal de la Dona.

A la fotografia es poden veure les més de tres-centes persones que es van manifestar en contra de les agressions sexuals. La manifestació portava una pancarta amb el lema: "No más agresiones. Solidaridad y Justicia para las mujeres" i es demanava que es denunciessin aquests delictes. La Teresa Ciurana era present a l'acte amb el seu fill (quarta filera a l'esquerra). La notícia va ser publicada pel Diari de Terrassa el disset de març de 1989. Fotografia de Cristóbal Castro.

"(...)Quan jo vaig començar tota la canalla no estava escolaritzada... de sortides i colònies no es feien. La meua companya i jo vam començar a fer colònies. Es va començar a fer el Projecte Educatiu de Centre. Hi havia moltíssimes ganes de canviar en positiu, cap a una escola de qualitat. Volem fer una escola catalana, que no ha segregués per la llengua. Va costar molt i cal preservar-ho. Mantenir allò en un temps de retallades i amb una onada migratòria enorme, diu molt en favor de l'escola pública catalana. (...)

(extracte de l'entrevista amb la Teresa Ciurana i Satlari)

TERESA ULLDEMOLINS MARCET

Teresa Ulldemolins Marcet. Terrassa, 1952. A la fotografia superior dreta podem veure la Teresa en la seva època d'estudis primaris. Fotografia superior, 2019. Cessió de les fotografies: Teresa Ulldemolins Marcet

La Teresa ha dedicat tota la seva vida professional a la docència. Va anar a estudiar a les monges del gas, Agustines missioneres de la Carretera Montcada. No en guarda bon record d'elles per manca de professionalitat, afectes al franquisme i irrespectuoses amb l'alumnat de famílies no religioses.

Ben diferent dels records d'escola de la seva mare, que havia tingut una escola activa i innovadora amb mestres

republicans molt preparats. El batxillerat II va suposar una descoberta amb docents preparats i competents. Va participar del moviment d'esplai fent colònies a la parròquia de Can Palet però es rebel·là perquè no volien seguir les pautes que imposava la parròquia.

Al 1975 començà la seva implicació en política al PORE, també a l'Associació de veïns de Can Palet i des dels 80 fou delegada sindical de centre.

Laboralment està jubilada però continua participant de la política, criticant el masculisme imperant a la societat actual i defensant una única via d'educació, la pública, com a garant dels valors democràtics.

" (...) Quan vaig començar a treballar de mestra, de seguida vaig militar al sindicat CCOO, per reivindicar en primer lloc salaris dignes, es cobrava molt poc. Aquesta va ser de les primeres lluites, al 1988 vam fer 22 dies de vagues, es cobraven 25,00 pessetes menys que altres treballadors amb la mateixa diplomatura. Es va aconseguir augmentar el salari. Va ser una autèntica heroïcitat, tants dies de vaga i es va aconseguir un increment molt important. Va haver-hi un moment que va ser engresgador estar a la lluita sindical perquè s'anava avançant, fins al Maragall. Després s'ha anat endarrere (...) "

Extracte de l'entrevista amb la Teresa Ulldemolins Marcet.

VAGUES D'EDUCACIÓ

El treball pedagògic va anar de la mà de la lluita sindical. El salari dels mestres era molt inferior al que tenien altres treballadors amb la mateixa diplomatura. Calia lluitar per aconseguir salaris equiparables i que dignificassin la professió. El curs 87-88 va marcar una fita important i és recordada per les fites aconseguides. Les assemblees es feien a l'escola. President Salvans amb una participació de docents desconeguda fins llavors. La pressió exercida per una vaga molt llarga, la organització i la unió va donar fruits.

CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS DE TERRASSA

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

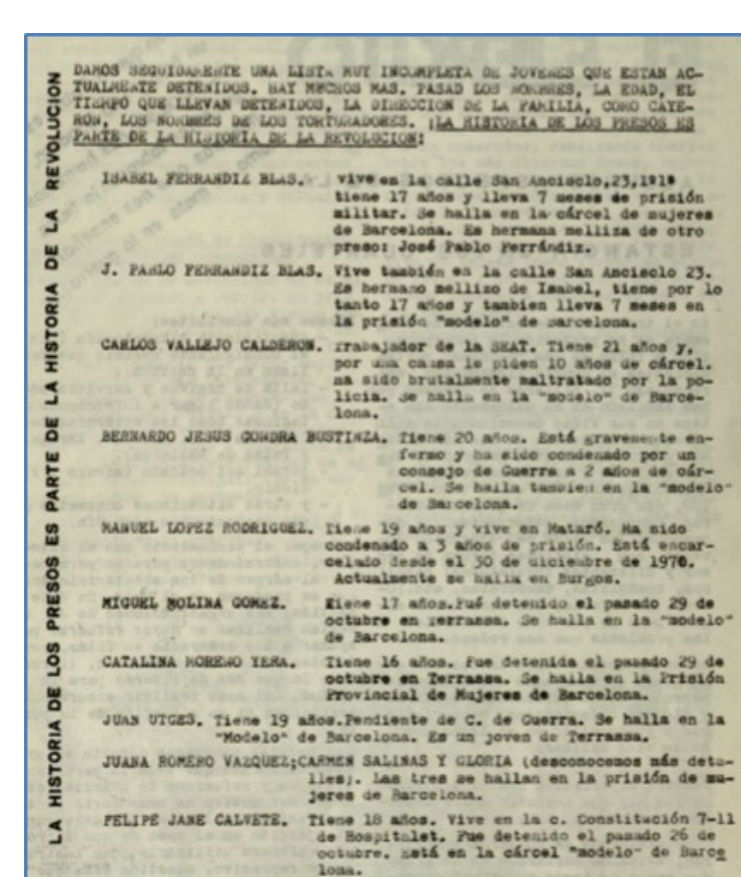
DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

REBEL·LIÓ D'UNA GENERACIÓ DE DONES

CATALINA MORENO YERA

Una nova generació de dones que no havien viscut la Guerra Civil van començar a organitzar-se i iniciaren un activisme social en diferents institucions, en partits polítics i sindicats clandestins o associacions de veïns. A Terrassa van ser centenars les persones que es van manifestar per aconseguir una societat democràtica i lliure. Elles formaven part de l'oposició democràtica, si bé és cert que la seva activa participació en la construcció d'una nova societat, no ha estat prou reconeguda. Des de les fàbriques, partits polítics, sindicats, associacions veïnals o les organitzacions culturals, el seu activisme fou decisiu. La conflictivitat en els anys de la Transició va ser imparable amb contínues aturades a les empreses, accions de baix rendiment, reclamacions de millores del conveni col·lectiu, augmentos salarials, tancaments a les empreses, entre d'altres accions reivindicatives.

Catalina Moreno Yera va ser detinguda a la manifestació amb motiu de la vaga general del 28 d'octubre de 1971. A Terrassa la Guàrdia Civil va detenir a quatre manifestants més.

" (...) Empezaron los interrogatorios, nos declaran que el anterior compañero había hablado y que nos había delatado. Nos declaran barbaridades, malos tratos psicológicos, amenazas, insultos. Después de las declaraciones que duraron toda la noche, nos trasladaron a la Prisión de la Modelo a tres compañeros, a Gloria y a mí, a la prisión de mujeres de Trinidad. En la prisión te despojan de lo que llevas, te dejan desnuda, te dan una ropa que no es tuya, está sucia. Te quitan tu dignidad. Te hacen pasar por un despacho en donde está la directora y un capellán para interrogarte. Otra vez con amenazas, insultos (...) incomunicada, durante 72 larguísima horas, sin saber nada de nada, ni de nadie. No ves a tu familia ni a tu abogado. La familia te lleva comida y ropa, pero no te la dan. (...) En la cárcel de la Trinidad nos tenían separadas de las presas comunes para que no las influenciaráramos con nuestras ideas políticas (...) En aquella época ser detenida por ideas políticas era muy complicado, te hacía la vida muy difícil, y siendo mujer era lo peor. Los vecinos te miraban como si estuvieras apesadumada (...) (Extracte de l'entrevista amb la Catalina Moreno Yera)

La Catalina Moreno Yera arribà a Terrassa quan tenia un any i mig. En acabar els estudis primaris començà a treballar en un taller de confecció. Les deplorables condicions de treball i el seu inconformisme amb la situació política que es vivia, van propiciar la seva afiliació a les Joventuts Comunistes del PSUC, més tard al PSUC i a CCOO.

Va ser la primera dona en formar part de l'executiva del sindicat de CCOO al Vallès Occidental i en assistir al primer congrés del sindicat, un cop legalitzat. Al 1969 havia participat en l'organització de les Comissions Obreres.

La seva detenció al 1971 i posterior judici al maig del 1973, no van aconseguir reduir la seva lluita, que va continuar amb més intensitat encara. Recorda que es lluitava no només per aconseguir millores laborals i salarials, sinó que també, per enderrocar al dictador, per la llibertat i la democràcia.

Especialment virulents van ser els anys 76,77 i 78, amb moltes mobilitzacions a causa de la crisi del tèxtil que portà el sector a innumerables vagues i manifestacions.

Catalina Moreno Yera. Úbeda, Jaén 1935
A la fotografia esquerra Catalina Moreno parlant en un miting a l'any 1977, immediatament després de la legalització del sindicat. A la dreta fotografia del 2019. Cessió Catalina Moreno Yera

JOSÉ RAFAEL PINO BUENO

Va fotografiar bona part de les reivindicacions obreres, sindicals i polítiques que es van dur a terme des del final del franquisme fins a la Transició. Gràcies al seu magnífic treball fotogràfic podem presentar fotografies inèdites i reviu aquella etapa històrica terrassenca.

Vaga general del 12 de novembre del 1976. La manifestació va recórrer el centre de Terrassa, amb el lema Contra la Crisis. Por la defensa del puesto de trabajo. A la fotografia central podem veure l'Anna Mª Masachs i Jorret, cinquena per la dreta, i la Catalina Moreno Yera, desena per la dreta. A la fotografia de l'esquerra es poden veure els treballadors que després de recórrer els carrers principals de la ciutat van acabar ocupant l'edifici de la CECOT (fotografia dreta).

Fotografies: José Rafael Pino Bueno. Cessió: Catalina Moreno Yera.

Catalina Moreno Yera va ser la primera dona representant del sector del tèxtil al Vallès Occidental que va estar en la primera executiva de CCOO. A la fotografia de la dreta en un miting celebrat al Pabelló de la Sagrada Família. Rosario Ruiz Recio junt a Santiago Carrillo i Gregorio López Raimundo al març del 1979 en la campanya electoral de les eleccions municipals. Rosario Ruiz Recio va ser una de les tres regidores del primer ajuntament democràtic de Terrassa al 1979. A la fotografia central Catalina Moreno parlant en un miting l'any 1977, immediatament després de la legalització del sindicat, situada a la seva esquerra, Susa Ortega Martínez representant del sector de sanitat. L'acte es va celebrar al local annex a la parroquia de ca ri'Anglada. A la fotografia de l'esquerra en un acte de campanya al 1978 celebrat al carrer del Vall. Fotografies: José Rafael Pino Bueno. Cessió: Catalina Moreno Yera.

Manifestació unitària pels convenis. Primavera del 1978. La manifestació va recórrer tota la Rambla i va acabar en un acte multitudinari al camp de futbol del Terrassa. Aquest serà l'any més conflictiu a Terrassa de tota la Transició. Des del gener entrà en vigor el Pla de Reestructuració de la indústria tèxtil lanera, moltes empreses s'acolliran a ell per reduir plantilles o tancar portes, deixant al carrer a milers de persones. Aquest fet mobilitzà l'obrerisme terrassenc durant tot aquest període.

Fotografies: José Rafael Pino Bueno. Cessió: Catalina Moreno Yera.

JOVE GUÀRDIA
Era la revista clandestina que publicava la Joventut Comunista de Catalunya. A l'esquerra podem veure la portada del número 9 de l'any 1971. Recollia els noms de les persones detingudes a Terrassa al 1971, una d'elles era la Catalina Moreno Yera.

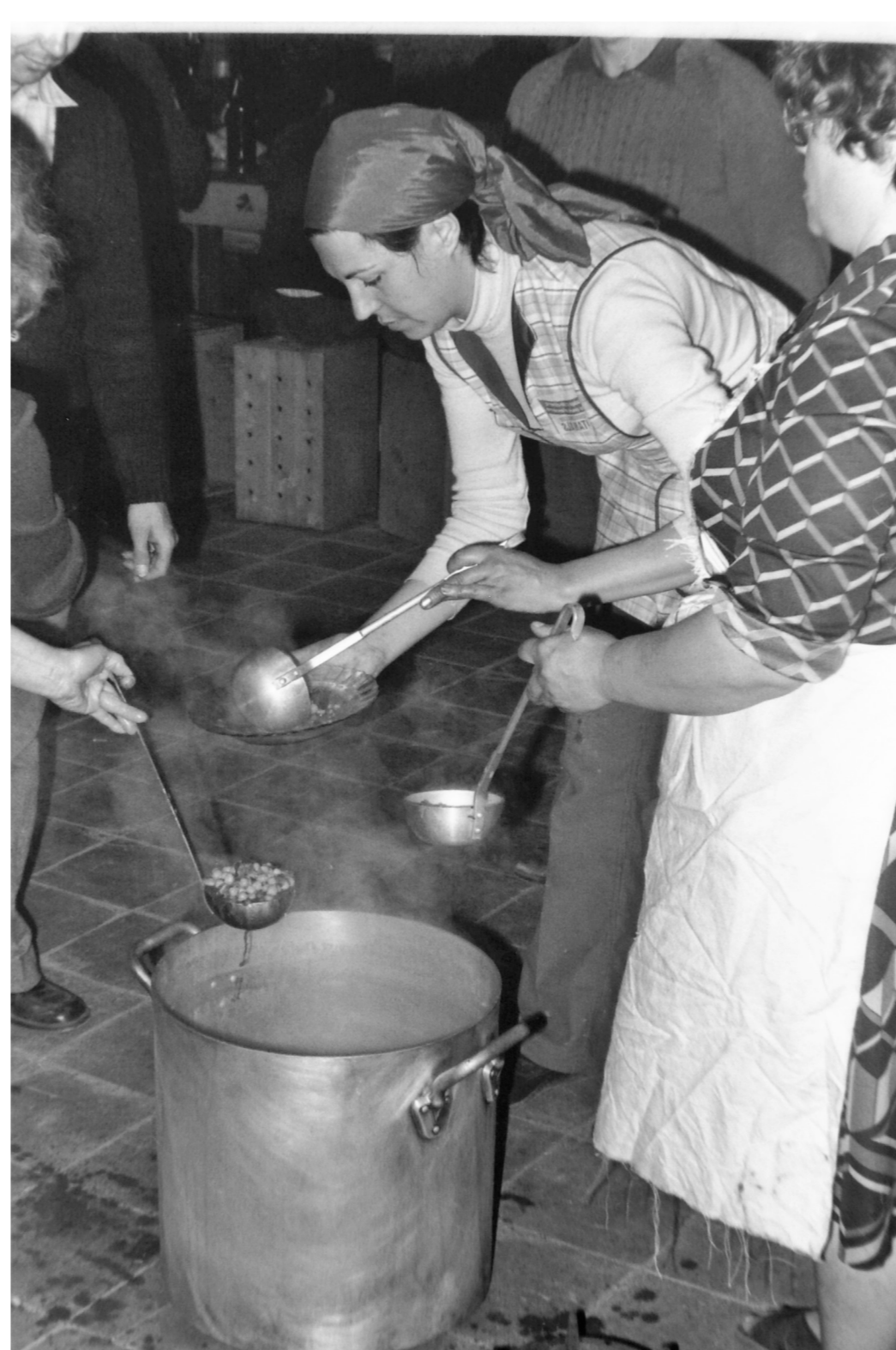

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

LA REBEL·LIÓ D'UNA GENERACIÓ DE DONES CRISI INDUSTRIAL, TANCAMENTS

La greu crisi econòmica industrial del 1974 va portar al Pla de Reestructuració de la indústria tèxtil llanera a partir del 1975. Fins a final dels setanta la conflictivitat laboral va ser elevadíssima i continuà al llarg dels vuitanta. La resposta de la classe obrera va ser contundent i es va mobilitzar.

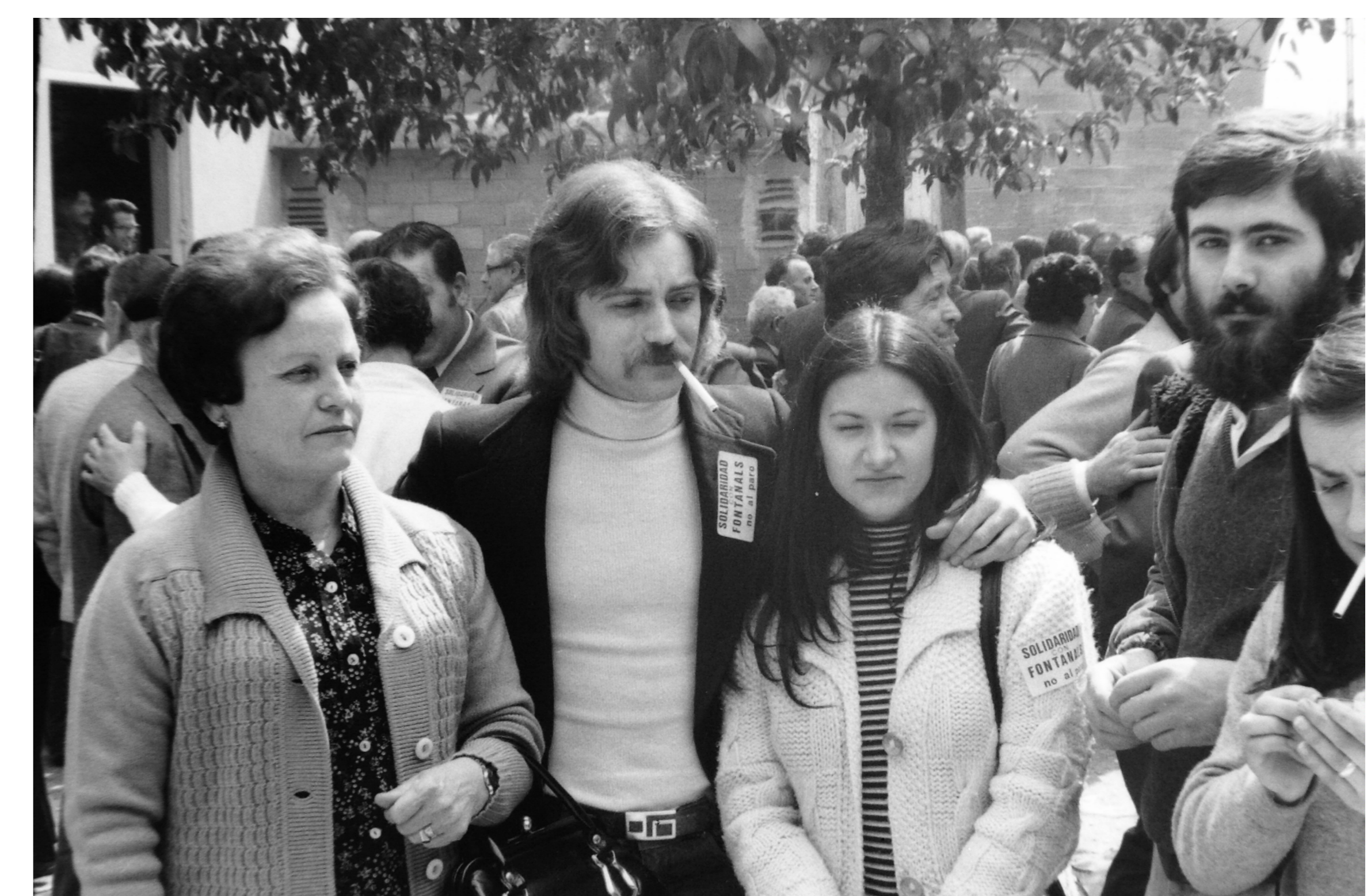
Totes les fotografies són del tancament de les treballadores i treballadors de l'empresa tèxtil Fontanals. Les dones eren les encarregades d'organitzar els àpats. Al pati de l'empresa els sacerdots oficiaven missa i veïem les famílies completes a la cerimònia. Fotografia: José Rafael Pino Bueno. Cessió: Catalina Moreno Yera.

LA VAGA DE L'AEG

Una de les lluites més importants a Terrassa, va ser la de l'AEG al març de 1970. Qualificat com el conflicte més dur que Terrassa havia viscut al segle XX, exceptuant la vaga de 1910, i un dels que va tenir més ressò pels 55 dies que durà la vaga i per la solidaritat rebuda, per part dels grups de l'oposició política. Las Mujeres Democráticas, les comunitats cristianes de base, les Comissions Obreres, entre altres sectors de la ciutat, van donar visibilitat al conflicte.

TANCAMENT DE FONTANALS

Al 1974, Fontanals va presentar la sol·licitud de suspensió de contractes. S'iniciava un procés que portaria al seu tancament definitiu. Abans es produïren assemblees, accions reivindicatives i tancaments de treballadores i treballadors a les fàbriques. La situació era dramàtica perquè afectava moltes famílies que es quedaven al carrer. La solidaritat amb els tancats va ser molt important i la tensió va arribar fins a Madrid. Una comissió d'advocats laboralistes i treballadores va anar a Madrid a entrevistar-se amb Licinio de la Fuente, ministre de treball.

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

LA REBEL·LIÓ D'UNA GENERACIÓ DE DONES LLIBERTAT, DEMOCRÀCIA I DRETS LABORALS

La Transició va ser un procés que es va fer des de baix, la societat ja havia iniciat feia anys un moviment democràtic que volia fer caure el règim.

Un elevat nombre de partits reivindicaven un nou estat democràtic. PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya), AO (Aliança Obrera, era una organització trotskista d'origen terrassenc que va acabar integrant-se a LCR), LCR (Lliga Comunista Revolucionària, d'ideologia trotskista), OCE-BR (Bandera Roja, de signe maoista), PORE (Partido Obrero Revolucionario Español, de caire trotskista), JCC (Joventut Comunista de Catalunya, marxista leninista), FAC (Front d'Alliberament de Catalunya, es definia com a marxista leninista).

"(...) Demanàvem l'autodeterminació de Catalunya. Les línies d'actuació eren varies, extorsionar econòmicament a entitats per repartir els diners entre les famílies més necessitades de la ciutat i poder comprar material de guerrilla. L'altra línia era atemptar contra monuments i institucions franquistes. Sempre va quedar clar que mai hi haurien delictes de sangs (...) Era un grup com tots els partits i grups del moment, masculista i masculinitzat, dels dotze components, només dues eren dones. Sovint em deien que jo no podia fer tal cosa perquè era una dona i podia ser perillós... ni ho entenien, ni ho acceptava. Calia imposar-se molt per ser escoltada i no convertir-te en la noia dels encàrrecs. El que deia una dona no es valorava igual que si ho deia un home. Es ridiculitzava quan la proposta era d'una dona, i tenia molt valor quan la mateixa procedia d'un home (...) La lluita clandestina comportava que no ens conecíem entre nosaltres, ni conecíem a totes les persones que formaven la cèl·lula. Era necessari per no ser descoberts. El material escrit s'elaborava amb la vietnamita. Les accions del partit es feien a la nit. A casa es explicava que tenia molta feina i havia de fer molts treballs. La família evidentment, no sabia res, ni les meves amigues. Per contactar es feien cites. Les accions i preparacions de material es feien de nit, a altres hores (...)"

(Extracte de l'entrevista amb la Rosa Maria Fernández Sansa)

L'Esther Fernández Díaz inicià la militància al PSUC des de les Joventuts Comunistes, va ser responsable de cèl·lula del partit però l'abandonaria pocs anys després.

"(...) En aquell PSUC els militants rebem molt poca formació i més que aprofundir en la teoria del marxisme-leninisme, l'havies de crear el que t'explicaven uns quants quadres. Hi havia també molt sectarisme: quan parlaves, per exemple, d'algun trotskista, gairebé se'l comparava amb gent infiltrada, gent estranya. Però, jo als setze anys, vaig tenir la sort de conèixer l'Albert, i més tard vam assistir a seminaris de l'Aliança Obrera perquè ens semblava que el que allí se'ns deia era més conseqüent respecte de la revolució, del marxisme leninisme, de tot el que calia fer per canviar l'estructura social (...) AO al 1970 era una organització trotskista que va néixer pràcticament aquí a Terrassa. Es crearia la fracció bolxevic, que més tard s'incorporaria a la Lliga Comunista (LCR), on l'Albert i jo ens integrem (...) Aliança Obrera era menys sectària, però va durar poc temps. Era una organització molt petita, hi havia bastants noies i participaven. Les noies es feien escoltar a la Lliga Comunista Revolucionària. A la base hi havia prou dones però la direcció i les executives, fonamentalment, eren homes (...)"

(Extracte de l'entrevista amb l'Esther Fernández Díaz)

Manifestació unitària pels convenis. Primavera del 1978. La manifestació va recórrer tota la Rambla i va acabar en un acte multitudinari al camp de futbol del Terrassa. Aquest serà l'any més conflictiu a Terrassa de tota la Transició. Des del gener entrà en vigor el Pla de Reestructuració de la indústria tèxtil llanera, moltes empreses s'acolliran a ell per reduir plantilles o llançar portes, deixant al carrer a milers de persones. Aquest fet mobilitarà l'obrerisme terrassenc durant tot aquest període.

Fotografia: José Rafael Pino Bueno. Cessió: Catalina Moreno Yera.

O.C.E. BANDERA ROJA

OCE. BR (BANDERA ROJA)
Fou una organització política comunista catalana i espanyola de tendència marxista-leninista fundada a Barcelona el 1968. Ideologia d'extrema esquerra. El 1973 es reconstituïx com a Organització Comunista d'Espanya - Bandera Roja, integrant militants de la resta de l'estat espanyol. Els més moderats l'abandonaren per incorporar-se al PSUC. Després d'aquesta escissió l'organització s'afirmà en l'ideari maoista i en la denúncia de la reforma post-franquista. Es va dissoldre l'any 1989.

CCOO (COMISSIONS OBRERES)

Les primeres comissions obreres van ser organitzades als anys 60. Des de mitjans dels anys 60 es va convertir en un dels principals moviments d'oposició, des de l'interior de l'estat, al règim franquista. Aquesta va ser una de les raons per les quals va obtenir importants suports i va aconseguir l'elecció de delegats en les fàbriques. L'etiqueta de comunista que penjava sobre Comissions Obreres va impedir la seva legalització al mateix temps que la resta de centrals sindicals. El 1976 va celebrar el seu I Congrés, encara a la clandestinitat, constituint-se en central sindical. L'assassinat dels advocats laboralistes (militants de CCOO i del PCE) del carrer d'Atocha a Madrid, a mans d'un grup terrorista d'extrema dreta, i el massiu seguiment del seu funeral va ser el detonant de la legalització de CCOO i el PCE l'abril de 1977.

JCC (JOVENTUT COMUNISTA DE CATALUNYA)

És una organització comunista catalana que fou originalment la branca juvenil del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Es van fundar el 1970, com a forma de coordinació entre diverses branques juvenils del PSUC, encara clandestí. D'ideologia marxista-leninista, defensaven el republicanisme, catalanisme des d'una posició d'esquerra. Les JCC publiquen periòdicament la revista Maig des del 2015. Anteriorment tenien com a òrgan d'expressió Jove Guardia primer, i més tard Jovent, publicat amb regularitat des de 1976 fins a 1981.

PSUC (PARTIT SOCIALISTA UNIFICAT DE CATALUNYA)

El PSUC va ser fundat el 23 de juliol de 1936 en el Bar del Pi a Barcelona com a resultat de la fusió de la Unió Socialista de Catalunya, del Partit Comunista de Catalunya, el Partit Català Proletari i la Federació Catalana del PSOE. Després dels anys de clandestinitat, el PSUC va ser legalitzat poc després que el PCE, abril de 1977. El V congrés dividirà al partit de manera profunda en tres sectors: eurocomunismes, leninistes i prosoviètics. 1997 va ser l'any de la seva dissolució.

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

LLIBERTAT, AMNISTIA I ESTATUT D'AUTONOMIA

A les reivindicacions laborals s'hi sumaren les campanyes polítiques en demanda d'amnistia, llibertat i autonomia, la marxa per la llibertat o la manifestació per l'Estatut d'Autonomia del 10 de setembre de 1976.

La Magda Farrés Buisan va ser l'única dona que encapçalà la primera manifestació de l'onze de setembre en democràcia, a la ciutat de Terrassa.

Primera manifestació convocada per l'Assemblea Democràtica de Terrassa el dia 10 de setembre de 1976. Desquerra a dreta amb la pancarta: Josep Pagès (PTE), Joaquim Badia (UDC), Magda Farrés Buisan (BR), Mariano Morán (PSUC), Roc Fuentes (PSUC), Apolo Giménez (PSUC), Antoni Guil (PSUC), Joan Reventós (PSC-C), Oriol Badia (UDC), Manuel Linares (PSUC) i Domènec Martínez (PSUC). Font: Diari de Terrassa. Fotografia: Miquel Mundet.

En la lluita antifranquista, el PSUC va ser el principal partit. El 29 d'agost de 1976 es feia la convocatòria del primer míting autoritzat a tot l'Estat des de la Guerra Civil. El permís per la seva celebració no va arribar mai, el règim ho va tolerar. Va ser el primer míting multitudinari de l'esquerra a Espanya. Com que el partit no era legal, es va presentar com un certamen cultural anomenat "Una opció de futur". A l'acte, que va omplir el pavelló de la Sagrada Família, van intervenir Pere Ardiaca, Magda Segura, Rafael Zoyo, Agustí Daura, Roc Fuentes i Joan Busquet.

Míting celebrat al pavelló de la Sagrada Família el 29 d'agost de 1976 en el que van intervenir Pere Ardiaca, Magda Segura Roig, Rafael Zoyo, Agustí Daura, Roc Fuentes i Joan Busquet. La Magda Segura Roig va parlar de l'alliberament de la dona. Font: Arxiu Municipal de Terrassa. Fotografia: Mercè Artigues Alsius.

Nº 694162	
Nombre: MAGDA SEGURA ROIG	
Edad: 25	Sexo: H
Ramo: QUÍMICAS	
Empresa: ZODIAC	
Profesión: AYUDANTE	
Localidad: FIGUERAS	
Comarca: ALPARRAJO	
SINDICATO DE CLASES UNITARIO, DEMOCRÁTICO E INDEPENDIENTE	

1977		
1	2	3
4	6	8
9	10	11
12		

ANY DE LA LEGALITZACIÓ DE CC.OO.

VAGA DE DONES

Magda Segura Roig va ser membre del comitè d'empresa de Zodiac a Figueras. Va ser l'únic conflicte important on va estar directament implicada, una vaga de dones. La van acomiadar però es van aconseguir alguns dels objectius. A la imatge esquerra el seu carnet del sindicat.

Cessió: Magda Segura Roig

Considero que el lliberament de la dona no consisteix en la seva "libertat", sinó en la seva capacitat de decidir sobre la seva vida i el seu futur. La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món. La dona ha de ser capaç de decidir sobre la seva vida i el seu futur. La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món.

La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món. La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món.

La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món. La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món.

A la part de superior i a la dreta, es pot veure una part de l'informe que la Magda Segura Roig va fer per la conferència del partit sobre la Dona. El títol de l'informe era, *Acabar con toda discriminación*. En ell afirmava que ningú en el moment que s'estava vivint podia ignorar el creixent paper de la dona en el procés de canvis polítics. Cap força política responsable que tingués com a objectiu intervenir en política cercant solucions a les diverses problemàtiques, podia ignorar la problemàtica de la dona, és a dir, totes les discriminacions que patien les dones en l'àmbit jurídic, sexual, laboral, etc. No es produïren transformacions socials i polítiques a Espanya si no es tenia el recolzament de la Dona.

A l'informe s'acceptaven plenament les conclusions a les que s'havia arribat a les Jornades Catalanes de la Dona, celebrades al maig del 1976 a Barcelona. El partit donava suport a l'alliberament de la Dona i es comprometia a acabar amb la discriminació existent contra les dones.

Cessió INFORME DE MAGDA SEGURA ROIG A LA CONFERENCIA DEL PARTIDO SOBRE LA MUJER. Magda Agustí Cortiella.

MAGDA SEGURA ROIG

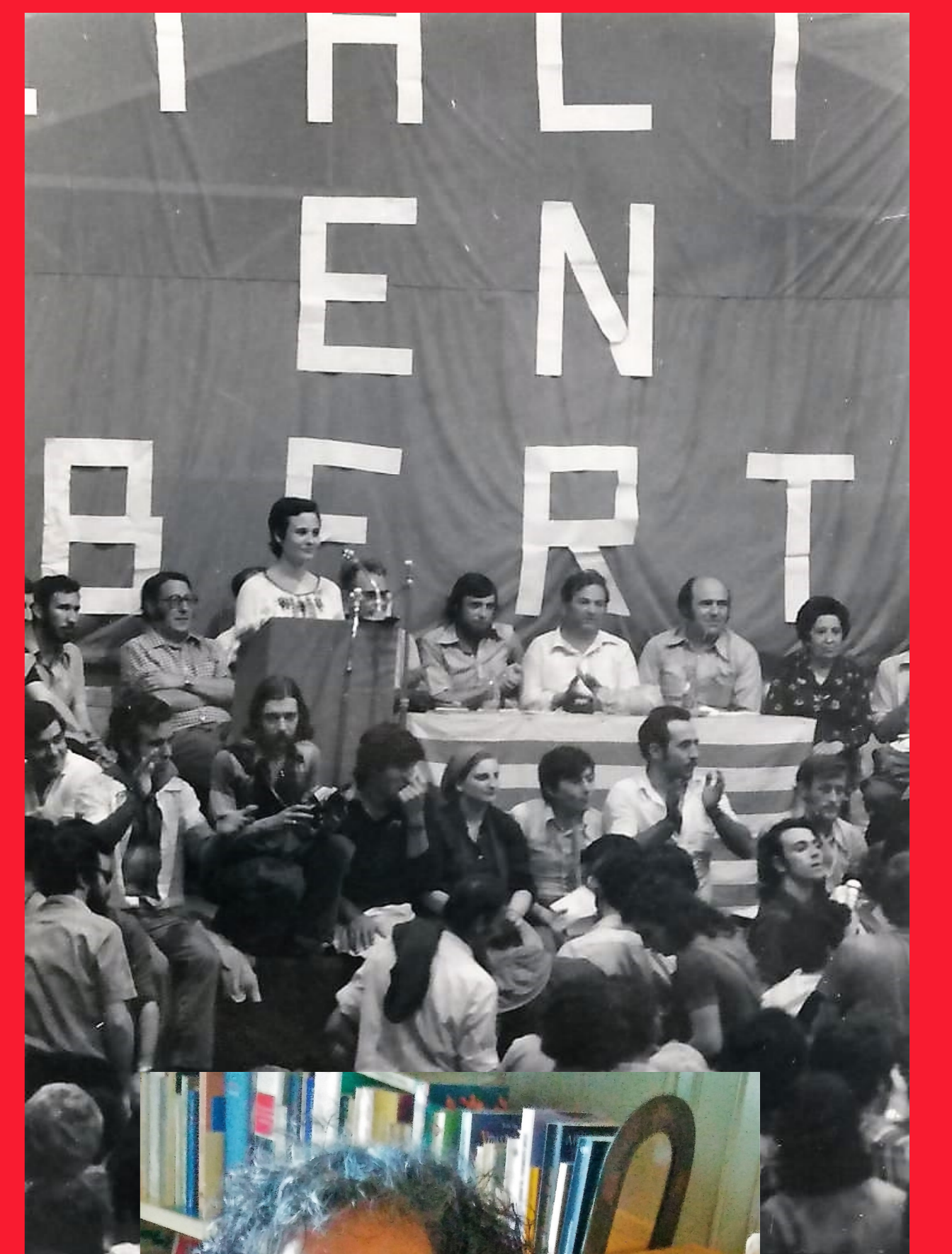
La conscienciació social de la Magda s'inicià als 15 o 16 anys, quan començà a col·laborar a l'espai del barri de Les Arenes. D'allà passaria a freqüentar el Centre Cultural Moisès a Sant Llorenç, lloc on es debatia intensament sobre política.

Va estudiar fins a PREU a les Carmelites de Terrassa amb beca i no oblidà com les germanes li recordaven constantment que estava allà per caritat i no podia tenir els privilegis que tenien altres companyes, filles de famílies acomodades. Aquella experiència va ser decisiva en la seva presa de consciència social i política.

Quan inicià els estudis universitaris se sentia més propera al PORE, tot i que finalment s'afilià al PSUC. Al partit va ser responsable de còhula del Poble Nou (1972-73) i d'organització del partit (1975-77). A Figueres va continuar la seva implicació com a responsable política del partit (1978-81) i membre del comitè central.

En el cinquè congrés del partit va acabar la seva militància. Aquella etapa va estar per ella molt enriquidora, malgrat haver patit els moments durs de la repressió en ser detinguda o les renúncies personals i professionals que va haver de fer.

Actualment participa en grups culturals i literaris. L'activisme social el dedica a denunciar i intentar millorar els drets humans de les persones refugiades.

Magda Segura Roig, Terrassa, 1933

PRIMER DE MAIG DETENCIÓ

El 29 d'abril de 1974 la policia secreta escorcollà el seu domicili. L'objectiu era que no anessin a les accions previstes del Primer de Maig. Va ser empresonada el 4 de maig de 1974 juntament amb el seu company, Rafael Zoyo Pérez. La policia va trobar llibres, butlletins comunistes i propaganda subversiva. Van ser conduïts a la comissaria on van estar 72 hores incomunicats i posteriorment van ser jutjats pel TOP.

" (...) La transició no va ser un moment fàcil per als partits comunistes, calia mantenir la lluita al carrer i al mateix temps plantejar-se entrar a les institucions. Calia fer renúncies, o no (...) La militància sindical i política, a nivell personal, sempre ha estat enriquidora malgrat els debats amb "camarades" que em porten a certes decepcions que m'obliguen a allunyar-me d'un partit concret. Malgrat d'haver estat on vaig estar i de tot el que vaig aprendre, fins i tot el meu pas per la presó, el fet d'estar a la llista negra d'algunes empreses (...) van significar aportacions interessants a les quals no renuncio. Però sí, en tot cas, la meua militància va significar entre d'altres coses, vuit mesos de presó, acomiadaments, i problemes familiars com el fet d'arribar a no parlar-me amb el meu pare, el més dolorós (...) "

Extracte de l'entrevista amb la Magda Segura Roig

CONFERÈNCIA DEL PSUC SOBRE EL FEMINISME

El PSUC de Terrassa va fer una Conferència sobre Feminisme. Es va celebrar a la tardor de 1976. Segons recorda la Magda Segura Roig, autora de l'informe, *Acabar con toda discriminación*. Era un tema molt innovador, no plantejant pràcticament pels comunistes fins llavors. El PSUC del 76 va tenir la capacitat de fer propostes diferents, així com de fer el primer míting al pavelló de la Sagrada Família, també ho va fer realitzant la primera conferència per acabar amb la discriminació de la dona.

L'ALLIBERAMENT DE LA DONA ÉS UNA TASCA REVOLUCIONÀRIA FONAMENTAL!!!

" (...) Quan he estat militant sempre he fet un esforç perquè el feminisme hi fos present, cosa que normalment s'acceptava però com una concessió a les dones, crec que sense assumir-se realment (...) "

Extracte de l'entrevista amb la Magda Segura Roig

La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món. La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món.

La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món. La dona ha de ser capaç de prendre decisions sobre el seu treball, el seu matrimoni, el seu fill, el seu país, el seu món.

LES DONES TAMBÉ HI ÉREM

DONES EN LA LLUITA ANTIFRANQUISTA

REPRESSIÓ FINS AL FINAL

CARMEN ROCA SALVADOR

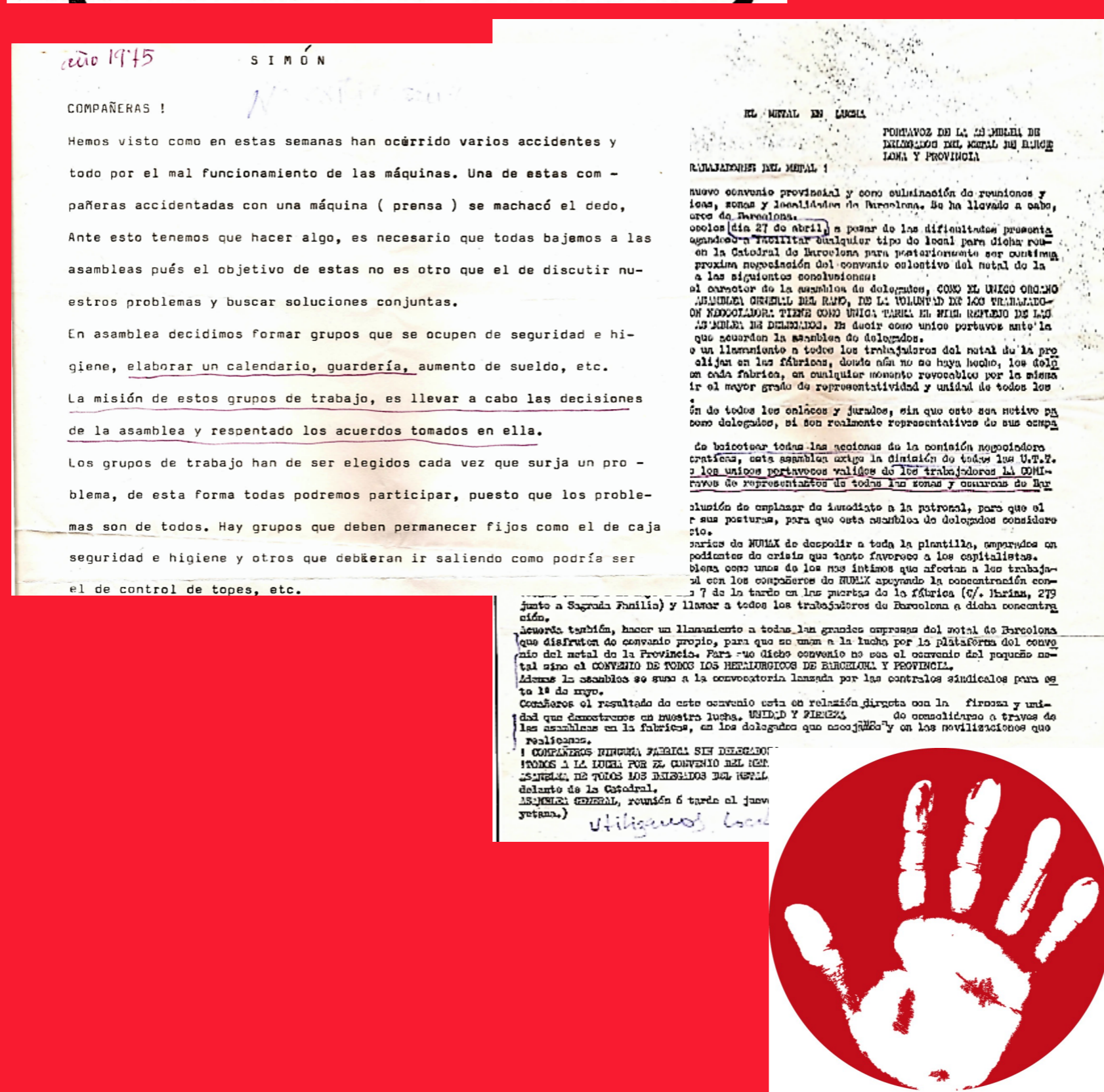
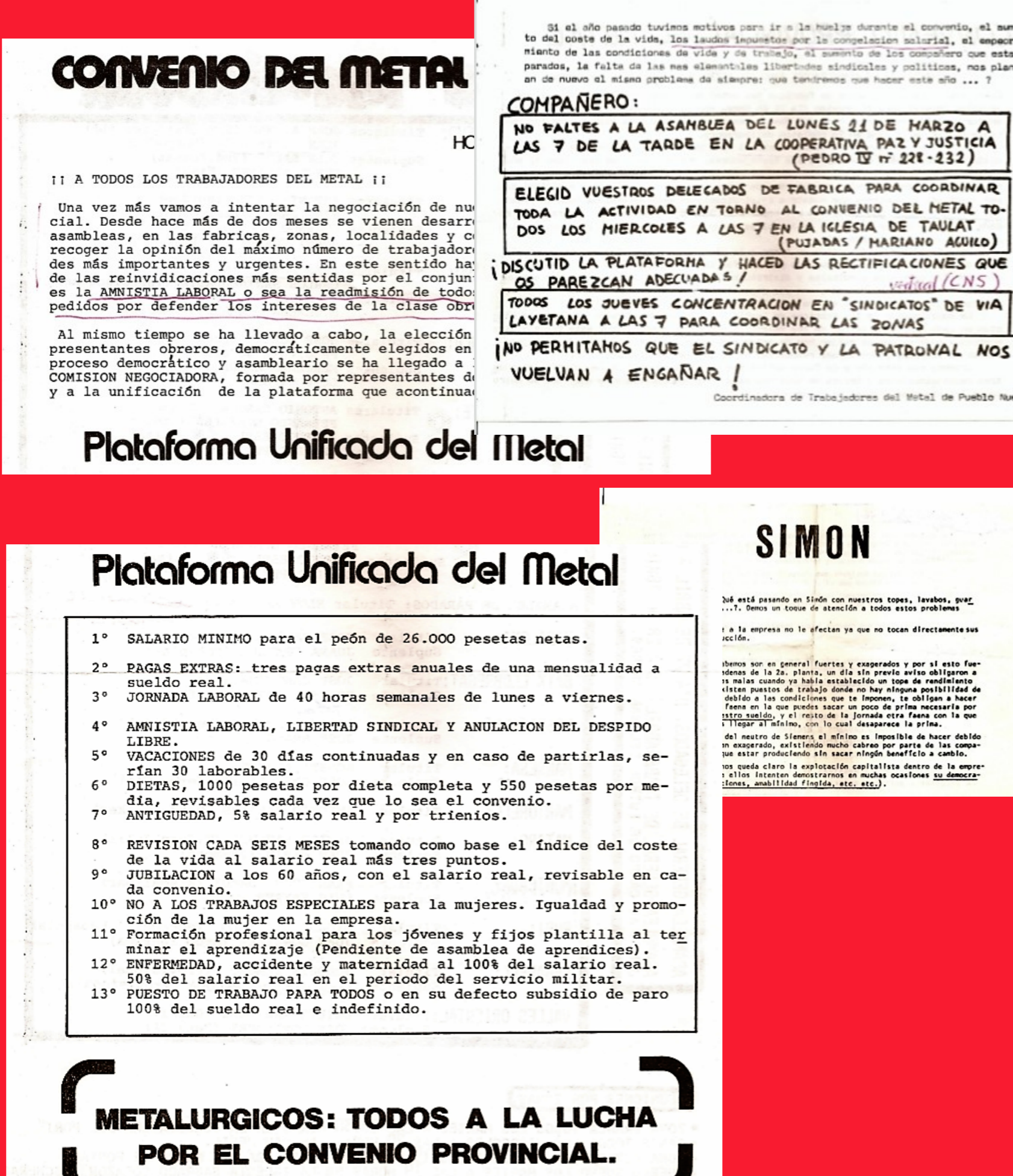
La Carmen va arribar a Terrassa amb setze anys, una ciutat on era fàcil trobar feina però molt difícil tenir un habitatge digne. La seva implicació social s'inicià a la JOC. Amb el Ramon Puiggròs, la Roser Pineda i altres joves van organitzar el primer grup de la JOC al 1961, i el Centre de Cultura Popular.

Era un espai on es feien xerrades culturals, de sexualitat i d'altres temes. Més tard van crear un grup on es tractaven reivindicacions laborals, socials i polítiques. Fou aquí on prengué consciència de la realitat social que es vivia i conseqüentment s'implicà en les comissions obreres clandestines a les empreses on treballà, Torredemer, Phillips o Simon.

Al 1967 va participar a la Manifestació de les Pedres. Degut a la vigilància que tenia de la policia marxà a treballar a Barcelona. Durant tota la seva vida laboral fou una sindicalista activa, reconeguda i contundent. Políticament va estar i està vinculada amb partits d'esquerra i anticapitalistes.

Carmen Roca Salvador. Ràgol, Almeria, 1943

" (...) al volver del trabajo, ya habían detenido a una persona que estaba en el piso y me estaban esperando. No encontraron nada, había documentación en una bolsa de plástico en el congelador y allí no miraron. Estuve trece días incomunicada en Via Laietana, con maltrato físico y psíquico. Las celdas eran sucias, nos daban una manta muy fina. El lavado era negro, asqueroso y con agua helada para lavarte. Te llamaban a cualquier hora del día y de la noche para interrogarte. Insultos. Te dicen que tus compañeros han hablado para hacerte hablar. Llevaron a gente para reconocernos pero nadie habló. Pasé seis meses en una sala compartida con otras presas que fueron detenidas en ese proceso. De los cinco detenidos, quienes teníamos la información era un compañero y yo. Ni él habló ni yo. Sólo nos pudieron acusar de asociación ilícita. En el juicio no nos cayó cárcel pero sí los seis meses que ya hablamos estado en ella (...)".

Extracte de l'entrevista amb la Carmen Roca Salvador

NÚRIA MARTÍ SATÓ

La Núria va arribar a Terrassa amb la seva família després de la Riuada del 62. El seu pare va venir a ocupar un lloc de treball que havia quedat vacant. Va ser difícil l'adaptació en una ciutat molt poc acollidora en aquells moments.

Amb dotze anys va veure les primeres manifestacions, a Manresa no n'havia vist mai. Ella i els seus germans aviat s'implicaran en la lluita antifranquista, en cercles de joves revolucionaris. L'Albert, el seu germà, va tenir un pes important en la seva presa ideològica.

Milità al PORE i formà part de la cúpula dirigent del partit, ella i una companya eren les dues úniques dones en la direcció del partit.

Quan treballava a Mútua va estar afiliada a CCOO, més tard muntà el comitè de la CGT per coincidència ideològica. Actualment continua al sindicat i a la Plataforma per la Sanitat Pública. Es defineix genèricament com una persona antisistema des que va néixer.

Núria Martí Sató. Manresa, 1956

A la imatge superior la Núria, amb l'Albert Martí i l'Antoni Rius, després de sortir de la presó al 1978. Cessió fotografies: Núria Martí Sató.

DETENCIONS 73,75 I 177
Núria Martí Sató va ser detinguda en tres ocasions, la primera al 1973 per unes pintades, en Ple Procés 1001, la segona en contra del cop militar a Xile 1975 i la tercera al 1977, cas Scala.

" (...) La primera vegada em van detenir per unes pintades per la llibertat de Camacho i els altres detinguts pel Procés 1001. Em van jutjar el TOP i em van posar una multa. (...) La segona vegada va ser al 1975 per una manifestació que feiem a l'onze de setembre, contra el cop d'estat de Xile, que s'havia produït l'11 de setembre del 1973. Detenen també als germans Pi, al meu germà l'Albert, i algú més. Van sortir 10 dies abans que es morís Franco. Van ser moments molt durs. La policia va entrar a la presó de la Model i va fer destrosses. Al Josep Maria Pi Jaenares li van deixar seqüeles per sempre (...) Després de la presó vaig continuar militant, cadascun d'aquells fets, et donaven més raons per continuar (...) La tercera vegada al 1977 pel cas Scala, em van acusar d'un robatori d'armes al Paní (allà es feia el servei militar d'aviació). Suposadament jo era el "cerebro impulsor". Va ser un muntatge de la Sexta Brigada de la Via Laietana (portaven els més rojos, trotskistes i anarquistes) per acabar amb l'oposició antifranquista més a l'esquerra, nosaltres érem la part més radical d'aquella moguda (...)".

Un grup de dones de l'empresa Simon i la Carmen Roca Salvador van crear una comissió de fàbrica per reivindicar millors salarials, creació de serveis, seguretat en el treball i una llar d'infants. A l'empresa treballaven mig miler de dones joves i al barri no havia escoles bressol i les dones necessitaven deixar els seus fills i filles per poder anar a treballar. Van ser principalment les dones les que es mobilitzaren en aquestes lluites, en barris sense serveis i amb uns horaris laborals extremadament llargs. Van contactar amb d'altres empreses i les comissions de fàbrica es van estendre a diferents factories i organitzaren la plataforma del metall.

Cessió de documents: Carmen Roca Salvador

Mª CARME FARRÉS BUISAN

La Maria Carme va començar a treballar als setze anys a una llar d'infants després d'haver estudiat jardí d'infància.

La majoria dels seus germans van estar molt implicats en política des de finals del franquisme. A través de la seva germana Magda i el seu germà va començar a freqüentar els centres socials.

Allà entrà en contacte amb diferents grups d'extrema esquerra i inicià la seva militància, afiliant-se al Partit Proletari, un grup d'ideologia trotskista.

A inicis de la dècada del setanta pensava, com molts altres joves, que amb la lluita clandestina ajudaven a construir un món millor, un món més just. En aquells anys marxà a viure a Barcelona i treballà a empreses metal·lúrgiques. A l'any 1972 va ser detinguda i passà divuit mesos a les presons de Barcelona i Alcalá de Henares. Va sortir de la presó al 1975, poc abans de produir-se l'amnistia.

Reconeix que la seva militància va comportar un seguit de renúncies importants doncs la política clandestina es vivia a la seva època com si fos una religió.

Cessió fotografies: Carme Farrés Buisan

" (...) Em van detenir quan estava repartint propaganda cridant a la mobilització contra la nova Llei d'Educació. Vaig estar privada de llibertat durant divuit mesos a la presó de la Trinitat i Alcalá de Henares. Em van posar una multa que no vaig voler pagar i ho vaig pagar amb més temps a la presó. M'acusaven de pertànyer a una organització il·legal i repartiment de propaganda (...) Les monges, les croades aquelles de la presó eren molt dures, sàdiques. Ens separaven, no ens deixaven parlar entre nosaltres. Vaig entrar a complir condemna al 1974, just després d'haver assassinat en Puig Antich. (...) ens van posar en cel·les aïllades durant 15 dies fins enviar-nos a Alcalá de Henares. Allà coincidí amb les preses del Procés de Burgos, varies basques, amb companyes de Barcelona de la Lliga Comunista Revolucionària i del Front Revolucionari Antifranquista i Patriota, la Pilar Bravo, molt coneguda del partit comunista (...) El comissari que coneixia al meu pare, li va dir que hagués estat millor que la seva filla es dediqués a la vida dels bars i la companyia d'homes que a fer política (...)".

Extracte de l'entrevista amb la M Carme Farrés Buisan.

L'any 1972 mentre estava repartint propaganda per la crida a la mobilització en contra de la nova Llei d'Educació, la Maria Carme Farrés Buisan va ser detinguda (fotografia superior). S'establí la gratuïtat de l'educació preescolar als centres docents estatals, però la manca de recursos econòmics la va incomplir reiteradament, a més a més, no era obligatòria. Es protestava també per la discriminació entre l'educació general bàsica i la formació professional, la germana pobre del sistema. En els dos models educatius existia una dissimulada discriminació pedagògica i social de la població.

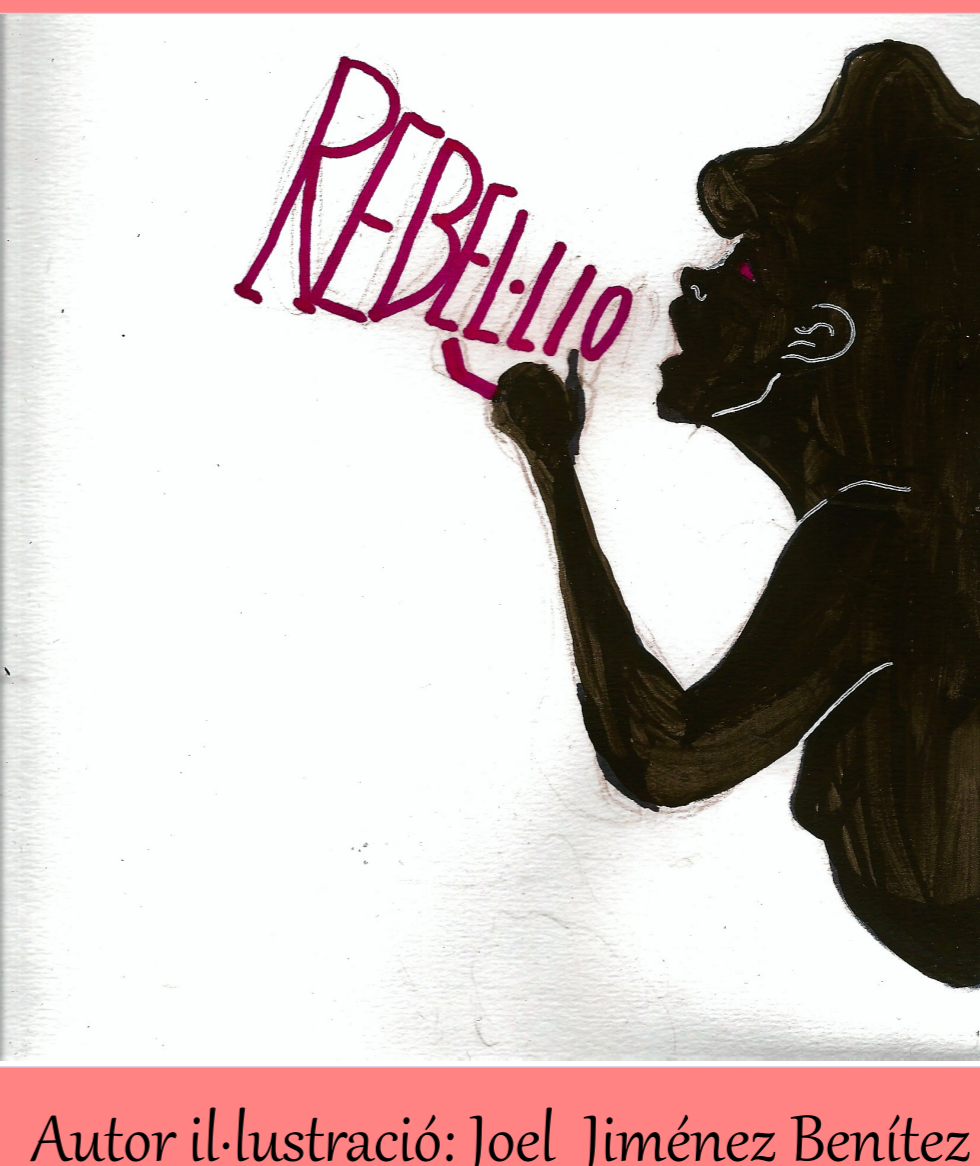
DURA REPRESSIÓ

L'activisme polític va passar factura a algunes d'aquelles dones que s'atreïren a desafiar el règim establert. Van ser detingudes i empresonades; algunes van rebre maltractaments a les presons, importants multes econòmiques o van ser acomiadades de la feina. Maria Carme Farrés Buisan, Rosa Maria Fernández Sansa, Maria Gallardo Redondo, Rosario Garcia Gordillo, Consuelo Hernández García, Asunción Hernández García, Núria Martí Sató, Catalina Moreno Yera, Carmen Roca Salvador, Magda Segura Roig, entre moltes altres.

Portades del setmanari La Aurora del gener i febrer de 1978. Aquesta publicació era l'òrgan de premsa del PORE, Partit Obrer Revolucionari d'Espanya. Al diari del 20 de gener de 1978 apareixen la Núria Martí, Albert Martí i Antoni Rius, militants i dirigents del partit que van ser acusats d'unsuspectats robatori de les armes del Paní. Una excusa per atacar al PORE.

Cessió dels documents: Núria Martí Sató

Autor il·lustració: Joel Jiménez Benítez

